

میز آینده پژوهی آموزش عالی

«پنل بیست و هشتم»

بررسی سناریوهای عبور دانشگاه ایرانی
از شرایط کرونایی - تحریمی

مردادماه ۱۳۹۹

شماره گزارش:

پنل بیست و هشتم، مردادماه ۱۳۹۹

بررسی سناریوهای عبور دانشگاه ایرانی

از شرایط کرونایی - تحریمی

دبیر علمی میز آینده پژوهی:

مقصود فراستخواه

اعضای پنل:

دکتر نسرین نورشاهی (رئیس موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی)،
دکتر رضا منیعی (معاون پژوهشی موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی)،
دکتر مقصود فراستخواه (دبیر علمی میز آینده پژوهی آموزش عالی)،
دکتر سعدالله نصیری قیداری (ریاست دانشگاه شهید بهشتی)، دکتر عباس
بازرگان (استاد دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران)، خانم دکتر
ترانه جعفری بهبهانی به نمایندگی دکتر جعفر توفیقی (استاد دانشگاه تربیت
مدرس)، دکتر رضا مکنون (استاد دانشگاه امیرکبیر)، دکتر محمد حسین مقدم
(عضو هیات علمی پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی)، دکتر امیر
هوشنگ حیدری (سرپرست گروه آینده پژوهی در مرکز تحقیقات سیاست
علمی کشور)، دکتر یزدان ابراهیمی (مدیر امور پژوهشی موسسه پژوهش و
برنامه‌ریزی آموزش عالی)، دکتر محمدجواد صالحی (عضو هیات علمی گروه
اقتصاد آموزش عالی موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی) دکتر
احمدرضا روشن (عضو هیات علمی گروه مدیریت آموزش عالی).

کارشناس میز آینده پژوهی:

فاتح مرادی نیاز

تحریر مباحثات:

فاتح مرادی نیاز

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۳	مقدمه: مقصود فراستخواه
۳	افتتاحیه : نسرین نورشاهی
۲۱،۴	طرح بحث : مقصود فراستخواه
۲۲،۸	مباحث پتل : عباس بازرگان
۱۰	سعدالله نصیری قیداری
۲۲،۱۱	محمد حسینی مقدم
۲۴،۱۴	رضا مکنون
۲۴،۱۵	احمدرضا روشن
۱۸	محمد جواد صالحی
۱۸	یزدان ابراهیمی
۱۹	رضا منیعی
۲۳	معصومه قارون
۲۵	دبیر علمی میز نتیجه گیری:

مقدمه؛ دکتر مقصود فراستخواه

با سلام و ادب خدمت آقایان و خانم‌ها، اعضاء محترم پنل تخصصی میز آینده پژوهی آموزش عالی برای بررسی سناریوهای عبور دانشگاه ایرانی از شرایط کرونایی - تحریمی. من در خدمت همه بزرگواران به عنوان یک دانش آموز هستم. و در اینجا به خواست و دستور ریاست محترم موسسه سرکار خانم دکتر نورشاهی عزیز که از بنده درخواست کرده اند که شروع پنل را اعلام کنم. در اینجا از خانم دکتر نورشاهی درخواست می‌کنم که با سخنان گرم و مفیدشان بیست و هشتمین پنل میز آینده پژوهی را شروع کنند. همچنین من بسیار خوشحالم که استاد عزیز آقای دکتر بازرگان نیز می‌خواهند سخنی داشته باشند؛ من از ایشان دعوت می‌کنم که بعد از سخنان خانم دکتر نورشاهی ایشان نیز سخنان و نقطه نظراتشان را به عنوان ادامه افتتاحیه ایراد کنند تا در ادامه رسماً وارد دستور بحث اصلی پنل شویم تا بتوانیم با توجه به محدودیت‌هایی که این پنل دارد تا حد امکان به نتایجی که تعریف کرده‌ایم و در نظر داریم به امید حق در پایان پنل دست پیدا کنیم.

افتتاحیه : خانم دکتر نسرين نورشاهی

عرض سلام و ادب دارم خدمت تمام اساتید محترم و ارجمند، و خیر مقدم عرض می‌کنم خدمت تمام اساتید بزرگواری که به ما افتخار دادند و همه میهمانان که در این پنل حضور دارند. از جمله آقای دکتر رضا مکنون، آقای دکتر بازرگان و همه اساتید و میهمانان عزیز. اگر اجازه بدهید من به صورت مختصر و در قالب مقدمه مطالبی را ایراد کنم. همانطور که همه دوستان نیز قطعاً در جریان هستند، سابقه میز آینده پژوهی موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی از سال ۱۳۹۳ با ابتکار آقای دکتر فراستخواه و پیشنهاد معاونت محترم پژوهشی وقت وزارت علوم بحث آینده

پژوهی و مطالعات آینده آموزش عالی کشور مطرح شد و جناب دکتر فراستخواه این ساختار گفتگویی را ترتیب دادند پنل میز آینده پژوهی شروع به کار کرد. در این بستر گفت‌وگویی که شکل گرفت ما انواع و اقسام موضوعات متفاوت در حوزه نظام آموزش عالی کشور را با توجه به تحلیل وضع موجود و نگاه به آینده و سناریوهایی که می‌توانست شکل بگیرد، درباره هر کدام از این موضوعات به بحث و بررسی پرداختیم. تا کنون ۲۸ پنل میز آینده پژوهی تشکیل شده است و موضوعات مختلف به بحث گذاشته شده است و از اساتید محترم از حوزه‌ها و تخصص‌های مختلف دعوت به عمل آمده و در این ساختار گفت‌وگویی همراه ما بوده‌اند، مشارکت داشته‌اند و ایده‌ها و نظرات خودشان را مطرح کرده‌اند. این مباحث، ایده‌ها و نظرات در نهایت با

ابتکار و دقت نظر استاد بزرگوار فراستخواه جمع‌آوری، تحلیل و مستند شده‌اند و در نهایت در قالب سناریو و احصاء روندها، پیش‌بینی‌ها و راهکارها ارائه شده است. امروز ما در ۲۸مین پنل تخصصی میز آینده پژوهی خدمت شما عزیزان هستیم با این افتخار که در سال جدید و با ابتکار و پیشنهاد خود استاد شورای میز آینده پژوهی شکل گرفت تا در انتخاب موضوعات و دعوت از صاحب‌نظران و خبرگان این شورا به عنوان یک رکن کمک‌کننده به دبیر میز عمل کند. به عبارت دیگر شورای میز بتواند به عنوان یک پشتوانه فکری و نظری و با توجه به مبحث سرمایه اجتماعی به عنوان یک رابط در میان اعضای که در شورای میز پنل عضو هستند، حمایت‌های لازم از میز صورت بگیرد. بنابراین، در دور جدید جلسات و پنل‌های که در سال جاری برگزار می‌شود، در انتخاب موضوعات و مباحث و دعوت از خبرگان و میهمانان پنل، در حقیقت با مشورت اعضاء محترم این شورا که در واقع به کمک دبیر محترم آمده‌اند انتخاب خواهد شد و و برنامه‌ریزی‌های لازم برای آن صورت خواهد گرفت. همچنین کارشناس جدید، پرتلاش و جوان میز آینده پژوهی، جناب آقای فاتیح مرادی نیاز، امسال به جای آقای سمیعی که زحمات فراوانی برای این میز کشیدند اما به دلایلی اکنون در کنار ما نیستند، حضور خواهد داشت. به هر حال، من مجدداً خیر مقدم عرض می‌کنم؛ این عنوانی که شما بر روی تصویر میبینید «بررسی سناریوهای گذار دانشگاه ایرانی از شرایط کرونایی و تحریمی»، موضوعی است که با نظرسنجی و مشورت که در این شورای میز توسط

اعضای محترم انجام شد، حاصل شد و جناب استاد این موضوع را احصاء کردند به دعوتنامه‌ها بر اساس موضوع تنظیم و ارسال شد. من بیشتر از این وقت دوستان را نمی‌گیرم، معمولاً روال اینگونه است که جناب استاد به عنوان افتتاحیه سخنانی را ایراد خواهند کرد و مطلبی رو برای درک و باز شدن بهتر موضوع در قالب پاورپوینت ارائه می‌کنند و به این شکل شروع بست کلید خواهد خورد و در ادامه نقطه نظرات و ایده‌های اساتید و میهمان محترم میز مطرح خواهد شد. من دوباره خیر مقدم عرض می‌کنم خدمت همه اساتید و میهمانان ارجمند و پیشاپیش عذرخواهی می‌کنم چون احتمالاً مجبور باشم زودتر جلسه را ترک کنم. از اینرو، مدیریت جلسه با خود استاد ارجمند خواهد بود.

بحث و گفت و گوی پنل

دکتر مقصود فراستخواه، دبیر علمی میز: به عنوان یک دانش‌آموز کوچک واقعاً از شما سرکار خانم دکتر نورشاهی سپاسگزارم که با وجود تمام مشکلات همیشه و همواره در صحنه هستید و به پنل خودتان تشریف آوردید و با صدای گرم‌تان پنل را شروع کردید و ان‌شاءالله این صدای معنوی شما برای ما و برای بنده به طور مشخص دلگرم‌کننده است؛ امیدوارم که بتوانیم کارمان را ادامه بدهیم. من استنباط مختصری داشتم از یادداشت استاد ارجمند دکتر بازرگان، آقای دکتر من قصد دارم چند اسلاید را ارائه بدهم، ولی اگر مایل هستید دوست دارم که پنل با صدای گرم شما تداوم پیدا کند. بفرمایید آقای دکتر.

دکتر عباس بازرگان: به نام خدا، سلام علیکم،

اولاً خیلی متشکرم از شما که این پنل را دوباره شروع کردید، من ده یا دوازده نکته در ارتباط با پنل دارم که ترجیح می‌دهم بعد از مقدمه شما آنها را بیان کنم. من گوش به پنل و سخنان شما می‌سپارم و در ادامه این ۱۲ نکته را مطرح خواهم کرد.

طرح بحث توسط دبیر علمی میز دکتر مقصود فراستخواه

خیلی خوشحال هستم که ظرفیتهای معرفتی خوبی در این پنل می‌بینم از جمله آقای دکتر حسینی مقدم که متخصص این حوزه هستند و آقای دکتر ابراهیمی را می‌بینم که در پنل حضور دارند، استاد ارجمند سرکار خانم قارون، معاونت محترم منابع و پشتیبانی موسسه و جناب آقای دکتر منیعی معاونت محترم پژوهشی که همواره زحمات و تلاش‌های بسیار زیادی برای تشکیل و برگزاری پنل بر عهده دارند من واقعاً از همه دوستان، آقای دکتر صالحی، خانم محرابی و بهبهانی عزیز، آقای دکتر قیداری، ریاست محترم دانشگاه شهید بهشتی، و همه عزیزان سپاسگزارم. خدا را شاکر هستم که اعضای از حوزه‌های مختلف علمی و تخصصی در این پنل حضور دارند. امیدوارم تعداد شرکت‌کنندگان باز هم بیشتر شود و ظرفیتهای معرفتی و معنوی، علمی و تخصصی میز ارتقا پیدا کند. امروز از تجربه‌ها و دانش خبره‌های موضوع

متخصصان بهره‌مند خواهیم شد و دانش ضمنی که مثلاً جناب دکتر قیداری به عنوان ریاست یک نهاد علمی کشور می‌توانند ارائه کنند، دانش تخصصی و کدیفا¹ شده کسانی مثل آقای دکتر مکنون عزیز در حوزه تخصصی خویش و همه عزیزان در حوزه‌های تخصصی خود بسیار حائز اهمیت است. الان من می‌توانم رنگین‌کمانی از تخصص‌ها را در این پنل می‌توانم ببینم که برای ما یک ظرفیت بسیار با ارزش است که به شکرانه آن بتوانیم این میز را با وجود محدودیت‌هایی که داریم برگزار کنیم و پیش ببریم.

¹ Codifying

آینده پژوهی

مطالعه نظام‌مند حوزه‌های مربوط به آینده برای تهیه دانش موثق به منظور اقدام‌های پیش‌نگر و خلاق

پنل ۲۸ مرداد ۹۹ مقصود خراستخواه

تلقى من به عنوان یک دانش‌آموز از آینده‌پژوهی مطالعه سیستماتیک و نظام‌مند حوزه‌های مربوط به آینده برای تهیه دانش موثق به منظور اقدام‌های پیش‌نگر و خلاق است. مثلاً در اینجا مراد ما آینده آموزش عالی، آینده جامعه ایرانی و آینده دانشگاه‌ها در این جامعه است ما اگر بتوانیم به صورت سیستماتیک درباره آینده دانشگاه با این شرایط کرونایی و تحریمی، مطالعات نظام‌مند انجام بدهیم در آن صورت قادر خواهیم بود از دل این مطالعات نظام‌مند درباره حوزه‌های مرتبط با آینده دانشگاه ایرانی، دانشی تدارک ببینیم که این دانش موثق باشد و اعتبار علمی داشته باشد؛ روش‌مند شود، آزموده شود، بررسی شود، به طوری که بتوان به آن دانش موثق اطلاق کرد، و جاهت علمی داشته باشد، توجیه لازم را داشت باشد، هدف از مطالعه آینده تنها یک ماجرای ذهنی نیست بلکه علاوه بر این که اطلاع‌رسانی می‌کنیم، بتوانیم اقدامات پیش‌نگری انجام بدهیم. اقدام‌های خلاق برای آینده دانشگاه، برای آینده آموزش عالی ایران، برای آینده جامعه ایران انجام بدهیم. به عبارت دیگر بتوانیم محافظت کنیم از آینده جامعه ایران، از آینده جامعه دانشگاهی ایران، آموزش عالی ایران. و همچنین پیش‌نگری بکنیم یا به اصطلاح فورکاست² کنیم. حتی پس‌نگری کنیم، بککست³ کنیم، یعنی از آینده‌هایی که به آن پرت می‌شویم گاهی عقب بکشیم، و در آنها تامل بکنیم. این اقدام هم آینده‌های خرد را در بر می‌گیرد و هم آینده‌های کلان - هم میکرو فیوچرها⁴ را در بر می‌گیرد و هم ماکرو فیوچرها⁵ یا آینده‌های کلان را در بر می‌گیرد. در این پنل اما به دلیل محدودیت‌های وقت و شکلی که به صورت الکترونیکی و مجازی است و البته بسیار دشوار است. در همین ترم گذشته بسیاری از کلاس‌های که با دانشجویان داشتیم واقعا احساس کردند به عنوان یک معلم و یک دانش‌آموز خیلی سخت است که از پشت حجاب تکنولوژی بتوانیم با هم ارتباط بگیریم و عادت‌وارهای ارتباطی مان را اصلاح بکنیم و بتوانیم نتیجه بگیریم. توجه بفرمایید، در اینجا چون با محدودیت وقت مواجه هستیم، شکل الکترونیکی ارتباط نیز خود یک محدودیت دیگر است، باید بکوشیم بر این محدودیت فائق بیاییم هدف ما تامل گفتگویی متمرکز بر روی دو سر از موضوع است. آینده‌پژوهی بسیار وسیع است ولی در اینجا ما تنها در دو سطح از موضوع تمرکز می‌کنیم که شامل:

- مهمترین نااطمینانی‌های پیش‌روی دانشگاه ایرانی
- عوامل و متغیرهای تعیین‌کننده موثر بر این عدم قطعیت‌ها

² Forecast

³ Backcast

⁴ Micro-future

⁵ Macro-future

۱. مهمترین نااطمینانی‌های پیش روی دانشگاه ایرانی و آموزش عالی ایران در شرایط کنونی چیست؟ چه عدم قطعیت‌های^۶ مهمی پیش روی ما قرار دارد؟ و عواملی که این نایقینی‌ها و نااطمینانی‌ها را تحت تاثیر قرار می‌دهند و تعیین کننده هستند کدام اند؟ بنابراین هم می‌خواهیم این نااطمینانی‌ها را بشناسیم و هم می‌خواهیم بدانیم که چه متغیرها و چه عواملی بر روی این نااطمینانی‌ها تاثیر می‌گذارند؟ و تعیین کننده هستند؟

۲. همچنین ما می‌خواهیم در شرایط عدم اطمینان زندگی کنیم، آینده پژوهی برای زیستن در شرایط عدم اطمینان، یعنی عدم قطعیت‌های بحرانی، عدم قطعیت‌های ساختاری که در ایران در حوزه آموزش عالی فردا و پس فردا وجود دارد؟ نوعی از عدم قطعیت‌های بنیادی و ساختاری وجود دارد، ما باید یاد بگیریم که چگونه با این عدم اطمینان‌ها زندگی بکنیم اما نه در حد یک زندگی معیشتی! در حال حاضر آموزش عالی دچار یک زندگی معیشتی شده است، رئیس دانشگاه تنها دانشگاه را سرپا نگه میدارد، به عبارت دیگر این یک نوع عمل سرواویونگ^۷ است یعنی غلبه ارزش‌های بقا بر بر دانشگاه! و فقط سرپا نگه داشتن یک دانشگاه! این شرایط زینده دانشگاه نیست چون که دانشگاه بنا به سرشت خویش یک نهاد بلوغ و تفکر و پویایی است. ما می‌خواهیم که دانشگاه ایرانی در این شرایط عدم اطمینان یک حیات خلاقانه، موثر و افق‌گشا برای جامعه ایرانی داشته باشد.

هدف ما از برگزاری این پنل که قرار است به امید حق و از رهگذر خرد گفتگویی که در این پنل روی دهد این است که بتوانیم با منطقی موجه و معتبر از طریق تحلیل نااطمینانی‌ها در نهایت به دو یا چند نااطمینانی اصلی دست پیدا کنیم که هدف عملیاتی ما است. برای اینکه بتوانیم ارزیابی کنیم، ما باید بدانیم که می‌خواهیم به کجا برسیم، ما می‌خواهیم بعد از چند ساعت تامل و گفتگو بتوانیم چند نااطمینانی اصلی و نهایی را برای آموزش عالی فردا و دانشگاه آینده در ایران تشخیص بدهیم و بتوانیم در آن نااطمینانی‌ها تامل بیشتری کنیم. معمولاً برای ارزیابی این نااطمینانی‌ها دو معیار اصلی وجود دارد: ۱. اول اینکه میزان ابهام در چه حدی است و چقدر زیاد است؟ به اینکه چقدر این میزان ابهام بالاست؟ و ۲. اینکه چقدر این معیارها مهم هستند؟ صرف نظر از اینکه این نااطمینانی‌ها چقدر است، می‌خواهیم بدانیم که چقدر این نااطمینانی‌ها نسبت به سایر موارد مهم هستند؟ پس ما از طریق این دو ملاک و معیار اصلی می‌توانیم درباره آنها به یک نتیجه نهایی دست پیدا کنیم. برای مثال در اینجا من یک ماتریسی طراحی کردم که به عنوان یک نمونه که اگر میزان اهمیت را در یک سمت در نظر بگیریم و میزان ابهام را نیز در یک سمت در نظر بگیریم، مثلاً در یک طیف سه درجه‌ای: خیلی مهم را ۳ در نظر بگیریم، ابهام متوسط را دو در نظر بگیریم و ابهام کم را یک در نظر بگیریم، و همچنین معیار تعیین کننده را خیلی مهم ۳ در نظر بگیریم و متوسط را دو در نظر بگیریم و اندک را یک؛ از ماتریس این دو معیار

^۶ Uncertainty

^۷ Survive

مثلاً می‌توانیم بگوییم اینکه جنگ می‌شود یا جنگ نمی‌شود وبقیه حالات و نه‌ایتا اعداد مختلفی به دست بیاید .

میزان اهمیت			ماتریس ارزیابی نااطمینانی‌ها	
کمتر مهم و کمتر تعیین کننده (۱)	به طور متوسط مهم و تعیین کننده (۲)	خیلی مهم و تعیین کننده (۳)		
۳	۶	۹ (مورد مثال جنگ یا عدم جنگ) (جنگ)	خیلی مبهم (۳)	میزان ابهام و عدم قطعیت
۲	۴ (مورد مثال تصویب قطعنامه)	۶	ابهام متوسط (۲)	
۱ (مورد مثال نتیجه انتخاباتی در افغانستان)	۲	۳	ابهام اندک (۱)	

پنل ۲۸ مرداد ۹۹ مقصود فراستخواه

بنابراین، من و همکار عزیزم جناب فاتح در پایان پنل بر روی این مسائل و مباحث تأمل خواهیم کرد و مشاهده خواهیم کرد که تک‌تک نااطمینانی‌هایی که دوستان بیان کرده‌اند چیست و چگونه می‌توانیم آنها را ارزیابی کنیم و چگونه می‌توانیم درباره آنها در نهایت به یک فضای سناریو برسیم. برای مثال، اگر ما در یک بررسی به این نتیجه برسیم که پایداری سیاسی به ناپایداری سیاسی یک عدم اطمینان مهمی است برای کشور، و صلح و جنگ نیز یک عدم اطمینان دیگر. اگر ماتریس این دو را در نظر بگیریم؛ یک شرایط بین‌المللی صلح‌آمیز یا جنگ وجود داشته باشد و یکی اینکه در داخل کشور ثبات یا عدم ثبات حاکم باشد؛ مجموعه این دو می‌تواند یک فضای سناریوی محدود در اختیار ما قرار دهد که برای مثال، اگر پایداری سیاسی و صلح داشته باشیم، شاهد هستیم که تنوع‌بخشی به منابع برای دانشگاه‌ها اولویت خواهد بود، در نتیجه ممکن است که روسا و اساتید دانشگاه‌ها و یا حتی ذینفعان دانشگاهی به این نتیجه برسند که وجود این دو عامل یعنی ثبات و صلح شرایط را به وجود می‌آورد که دانشگاه می‌تواند به دنبال کارآفرینی و تنوع‌بخشی به منابع باشد. اما اگر در شرایط صلح باشیم ولی ناپایداری سیاسی وجود داشته باشد، در اینجا ممکن است که یک رئیس دانشگاه به این نتیجه برسد که باید به دنبال سامان دادن به وضعیت اجتماعی و فرهنگی دانشگاه باشد دانشجویان بتوانند در یک محیط سالم و درست به دنبال کسب علم باشند، مشارکت‌های علمی و فرهنگی دانشجویان به صورت اثربخش و سازنده نمود پیدا کند. و پردیس دانشگاه به معنای واقعی جو آموزشی، آکادمیک، فرهنگی و اجتماعی سازنده را داشته باشد و اگر در شرایطی باشیم خدای ناکرده که ناپایداری سیاسی وجود داشته باشد و هم جنگ، در این شرایط شاید یک رئیس دانشگاه به این فکر باشد که مهمترین دغدغه و وظیفه من در این شرایط حفظ زیرساخت‌ها و تاسیسات دانشگاهی است. اگر شرایط جنگی ولی ثبات سیاسی وجود داشته باشد ممکن است روسا و مدیریت دانشگاه به این فکر باشند که برای مشارکت در این جنگ می‌توانند دانش و علم خود را به خدمت جامعه در آورد و در عین حال خود نهاد دانشگاه نیز پیشرفت کند. مشارکت کنم و خودم را به اشتراک بگذارم، خدمات تخصصی مرتبط با حوزه‌های خودم و دانشگاه به جامعه در این شرایط جنگی که پایداری هم در درون کشور وجود دارد، ارائه کنم. درست همانطور که در سال‌های جنگ تحمیلی دانشگاه با چنین مسائلی روبرو بودند.

		نیروی پیشران محیط داخل- خارج	
		ناپایداری سیاسی	پایداری سیاسی
نیروی پیشران محیط خارج-داخل	شرایط صلح	زندگی دانشجوی و پردیس	تنوع بخشی به منابع با جامعه
	شرایط جنگ	ایمنی تأسیسات وزیر ساختها	خدمات تخصصی دانشگاه به جامعه

پنل ۲۸ مرداد ۹۹ مقصود فراستخواه

آخرین مطلبی که می‌خواهم بیان کنم این است، چارچوبی که برای بحث امروز می‌توانیم داشته باشیم، مثلاً هر کدام از اساتید که می‌خواهند صحبت کنند، دوست دارم که بحث را به صورت خلاقانه به شکلی بیان کنند که بر روی این مباحث متمرکز باشد: اولاً، این نااطمینانی‌هایی که پیش روی ما وجود دارد، و دوم، عوامل را به نحوی بیان کنند که تحت تاثیر کدام متغیرها ممکن است این نااطمینان ها تغییر کنند و برای اینکه این عوامل این را نیز به شکل منظمی بررسی کنیم، می‌توانیم از مدل‌ها استفاده کنیم و همانطور که شما نیز می‌دانید کار مدل‌ها ساده‌سازی است و این که به دلیل محدودیت‌هایی که مدل‌ها دارند واقعیت‌ها تا حدودی به هم میریزد که البته چاره‌ای نیست. برای مثال، در اینجا ما یک مدل با عنوان استیپ^۸ داریم. می‌توانیم در ابتدا عوامل اجتماعی، فناوری، اقتصادی، محیطی و سیاسی آن را بررسی می‌کنیم. این مدل می‌تواند به ما کمک کند که بحث‌هایمان انسجام داشته باشد. هدف از این کار این است که وقتی هر کدام از اساتید صحبت می‌کنم بتوان بین آنها یک هماهنگی و انسجام ایجاد کرد. با تشکر از شما.

دکتر عباس بازرگان

با سلام و عرض ادب خدمت همه دوستان عزیز. سعی می‌کنم که سخنانم را خیلی خلاصه در چهار پنج دقیقه بیان کنم. برمیگردم به تعریف شما

که آینده پژوهی را دانش موثق برای اقدام پیش‌نگر و خلاق در نظر می‌گیرید. ببینید ما الان با آینده‌ی روبه‌رو هستیم و با دشمنی که در جنگ با ماست و این دشمن کرونا است. از این رو درباره این سخنان پایانی واقعا متشکرم که فرمودید تاکید را بر روی موضوع کرونا بگذاریم. اگر این شرایط را بپذیریم، الان باید ببینیم که پیش روی ما چه چیزی وجود دارد. با توجه به اینکه ما ظرف دو سه ماه گذشته شیوه آموزش الکترونیک را در پیش گرفتیم، به رغم اینکه یادگیری الکترونیک ادعا می‌شود با کیفیت مطلوب امکان‌پذیر است، اما بسیار هزینه بردارتر خواهد بود از آموزش حضوری و چهره به چهره اگر قصد داشته باشیم که کیفیت خوب باشد. سوالی که پیش می‌آید این است که پس چه باید کرد؟ باید ببینیم

⁸ STEEP

که شرایط بهداشتی چه خواهد بود و با توجه به آن چگونه می‌توانیم حداکثر استفاده را آن را برای خیر مشترک جهت رفع ویروس کرونا به کمک آموزشی عالی داشته باشیم.

با این مقدمه من میروم سراغ مهمترین ناطمینانی‌هایی که در آموزش عالی برای مقابله با ویروس کرونا وجود دارد. توجه داشته باشید که در فرآیند آموزش الکترونیک، علاوه بر زیر ساخت، سه عامل وجود دارد که بسیار حائز اهمیت است: اول آمادگی دانشجویان است، دوم آمادگی مدرس برای تدریس است و سوم مواد آموزشی است. با کمال تأسف باید عرض کنم ظرف دو سه ماه گذشته مشخص شد که دانشجویان آن آمادگی را که باید داشته باشند و با توجه به شرایط کرونایی در فرآیند آموزش عالی شرکت کنند به آن سطح نرسیده‌اند. دوم، اعضای هیئت علمی فکر کرده‌اند که با آن تجربه‌ای که در در کلاس حضوری دارند می‌توانند به همان سبک و سیاق آموزش الکترونیک و آنلاین را دنبال کنند. این هم پیش فرض نادرست است و بنابراین سطح آموزش را به نازلترین وجه ممکن دنبال کرد. بنابراین این دو متغیر اصلی و مهم است که در حقیقت باعث می‌شود که ابهام را به هیچ وجه از بین نبرند و در نتیجه کیفیت آموزش را کاهش می‌دهند. پرسشی که پیش می‌آید اینست که در چنین شرایطی چه کار باید کرد؟ به نظر من باید با توجه به اینکه مناطق کشور در وضعیت زرد و قرمز قرار دارند، آموزش عالی باید بتواند به مناطقی که در شرایط قرمز قرار دارند نهایت کمک را انجام بدهد. تا بتوانند این ابهام را از بین ببرد که چگونه این ناطمینانی‌ها که به اصطلاح ناکافی بودن آمادگی دانشجویان و آمادگی نامناسب هیئت علمی به وجود آمده است را از بین ببرد. چه باید کرد؟ موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی به نظر من باید در زمین یعنی برنامه ریزی و برگزاری کلاسهای آنلاین برای آمادگی دانشجویان و برگزاری دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی به وسیله اعضای هیئت علمی به صورت آنلاین برای تمام اعضای هیئت علمی در سراسر کشور به ویژه در مناطق قرمز برگزار شود و به این طریق بتوانیم وضعیت دشواری که در این مناطق حاکم است را تا حدودی در زمینه آموزشی بهبود بدهیم. چند نکته دیگری که در این جا می‌خواهم به آنها اشاره کنم این است که توجه داشته باشید ما باید قبول کنیم که آموزش عالی بعد از کرونا چهار چیز در آن قابل توجه خواهد بود: اول اینکه آموزش عالی باید روی محیط اثر گذار باشد، یعنی اینکه فراموش نکند که آموزش عالی در جایی اعمال می‌شود که در شرایط قرمز یا زرد قرار دارد. چون مشخص نیست کرونا و شرایطی که در آن به سر می‌بریم کی به پایان می‌رسد. دوم، باید نسبت به فراگیر بودن آموزش عالی اطمینان حاصل شود؛ اگر آموزش عالی تا کنون مثلاً بیشتر برای کسانی که در شهرها زندگی می‌کردند فراهم بوده باید در این شرایط تغییر اعمال شود و به اصطلاح جامعیت و فراگیری⁹ آن به معنای واقعی تحقق پیدا کند. سوم، توجه به مسائل اجتماعی در زمان کرونا وجود دارد از سوی دانشگاه‌ها بسیار مهم است و در این رابطه به طرحی اشاره می‌کنم که دکتر منیعی درباره تجربی دانشگاه‌ها و دانشجویان و موضوع مشغولیت دانشجویی انجام داده‌اند. من تصور می‌کنم اگر در زمان زمان هم گیری و ویروس کرونا این طرح انجام بشود و مشخص بشود که در کدام یک از مناطق کشور دانشجویان تجربه‌های موفق‌تری نداشته در زمینه آموزش نداشته‌اند و با ناطمینانی همراه بوده است میشود از این طریق کمک کرد و سطح اطمینان را بالا برد. به هر حال ل به عنوان حرف آخر، خدمتان عرض کنم که وضعیت کرونا هرچند که باعث شده است آموزش الکترونیک در سراسر کشور و در تمام آموزشگاه‌ها ساری و جاری باشد اما سوالی که پیش می‌آید این است که آیا هزینه آموزش چهره به چهره که در زمان پیش از کرونا از دانشجویان گرفته می‌شد نیز باید الان گرفته شود؟ آیا لازم است که هزینه‌های آموزشی (شهریه‌ها) تعدیل شود؟

دکتر مقصود فراستخواه: ضمن تشکر از بحث مفید جناب دکتر بازرگان همانند همیشه برای ما حاوی اکتشاف بود و افق گشا بود و خیلی استفاده کردیم. حتماً در ادامه صحبت‌های دیگری خواهند داشت و از صحبت‌هایشان استفاده می‌کنیم. اعضای پتل برای صحبت کردن وقت بگیرند.

دکتر سعدالله نصیری قیداری

با سلام، خیلی ممنونم که به من فرصت دادید، از صحبت‌های آقای دکتر فراستخواه و دکتر بازرگان استفاده کردیم. من خیلی کوتاه دو عدم اطمینان و دو عامل را بیان می‌کنم و به صورت یک زوج مرتب و با عدد طبق ترکیبی که شما فرمودید بیان می‌کنم. در ساختار زوج مرتب من اولین مهم و دومین مهم است و اعداد را نیز بر همین منوال بیان خواهم کرد. دو نااطمینانی را کم و بیش آقای دکتر بازرگان بیان کردند. ما یک عدم تسلط را به طور کلی چه در اساتید و چه در دانشجویان و به ویژه کارمندان که آقای دکتر بازرگان به آن اشاره نکردند. ما که در گلوگاه اجرای این برنامه

ها قرار داریم، مشاهده می‌کنیم که کارمندان ما در این زمینه مشکل جدی دارند که هم به ضرر خودشان است؛ مثلاً ما چهل نفر کارمند کارشناس در حوزه آموزش به همین تعداد در حوزه پژوهش شامل دانشکده‌ها و پژوهشکده‌ها - بیش از سی - داریم. تعداد کمی از این افراد توان و دانش فنی خوبی در زمینه آی تی دارند و لذا امروز که ما به پشتیبانی آنها نیاز داریم بسیار مفید است و دوستان می‌دانند که عرضم چیست. ما قبلاً ۲۰۰ کلاس مجازی داشتیم که به یکباره این تعداد به پنج هزار کلاس آموزشی افزایش یافت. در اینجا آن تعداد

کارمندی که دانش آی تی داشتند، پشتیبان ما بودند اما دیگر امکان حمایت و پشتیبانی از این حجم زیاد کلاس‌ها برایشان امکان نداشت. لذا ما نیاز داشتیم که کارشناسانی که در دانشکده‌ها و پژوهشکده‌ها حضور داشتند را به کمک بگیریم. در اینجا بود که متوجه شدیم این دست از کارشناسان قادر به پشتیبانی نیستند چون دانش ضعیفی در این زمینه دارند. ما سعی کردیم که خیلی زود این کارشناسان را آموزش بدهیم اما متأسفانه جز ۱۰ نفر از آنها سایر کارشناسان نتوانستند آموزش‌های داده شده را عملیاتی کنند. در نتیجه این خطر وجود دارد که این افراد در آینده حتی شغل خود را در دانشگاه از دست بدهند. از سوی دیگر دانشگاه به دلیل نداشتن نیروی پشتیبان متخصص امکان ندارد آن کیفیتی را که ناچار هستیم در زمینه آموزش ارائه کنیم، به دانشجویان عرضه کنیم. توجه داشته باشید این مسئله که آموزش حضوری از آموزش مجازی بهتر است یا اینکه هزینه آموزش مجازی از آموزش حضوری کمتر است در حال حاضر به نظر من این مسئله مطرح نیست. در حال حاضر ما دانشجویی در دانشگاه نداریم که بخواهیم آموزش حضوری داشته باشیم در نتیجه ناچاریم که آموزش غیرحضوری را ارائه کنیم. بنابر این باید کارمندان را تجهیز کنیم و این یک نااطمینانی است که پیش روی ما قرار دارد. بنابراین در کنار آموزش دانشجویان و اساتید باید به آموزش کارکنان نیز توجه کرد. در این دو ماه تابستانی که تا سال جدید آموزشی پیشرو است ما سعی کردیم که آموزش‌های لازم را در زمینه یادگیری الکترونیک و مجازی ارائه کنیم.

دومین مسئله بحث اخلاق در فضای آموزش مجازی و غیر حضوری است. ما به طور جدی با این مسئله رو به رو هستیم و در حقیقت در ترم گذشته ما چشم مان را بر روی این مسئله فرو بستیم. ترم گذشته ما به اساتید اجازه دادیم که هر طور که خودشان صلاح می‌دانند موضوع ارزیابی را انجام دهند. همانطور که من پیشتر در مورد موضوع اخلاق در آموزش مجازی در انجمن اخلاق ایراد کردم و اکنون بر روی سایت نیز موجود است گفتیم که چه مشکلی جدی ما از نظر مسائل انضباطی و اخلاق و تقلب در فضای مجازی داریم و خوب به دلیل اینکه فعلاً نمی‌توانستیم کاری بکنیم چشمان را بر روی این مسئله بستیم. ولی بحث اخلاق بحث بسیار مهم است و فضای غیر حضوری فضای به شدت ناشناخته‌ای است. وقتی که ما در فضای حقیقی بحث سرقت و دزدی و مشکلات پژوهشی داریم که برای آن قانونی وضع کردیم در مجلس به در دولت برای آن آیین نامه تعریف کردیم و اکنون در دانشگاه اجرا می‌شود. این موضوع و مسائل در فضای مجازی بسیار بیشتر است. ما چهل سال معطل شدیم و دو سال پیش برای آن قانون نوشتیم و اکنون نوشتن پایان نامه در کف خیابان‌های یکی از مسائل جدی است که با آن مواجه هستیم. ما نباید اجازه بدهیم که این مشکل در فضای آموزش مجازی نیز دوباره تکرار شود و بعد از ۴۰ سال به فکر نوشتن و تدوین قانون بیفتیم. باید همین امروزه روز به این مسئله مهم توجه کنیم و این دو نااطمینانی مهم است که پیش روی ما قرار دارد.

در مورد عوامل عرض کنم که یکی بحث زیرساخت‌ها است که ما در دانشگاه شهید بهشتی خیلی سریع بعد از شروع بحران کرونا ما به دنبال چاره جویی رفتیم، در ابتدا حدود ۳۰ درصد از آموزش به صورت غیر حضوری بود که خیلی سریع ما این عدد را به بیش از ۹۰ درصد رساندیم. اما در زمینه برگزاری کلاس‌های عملی ما با مشکلات بسیار جدی رو به رو هستیم و در آینده این مشکلات کماکان وجود دارد. همچنین در همین تابستان ما بودجه ویژه در نظر گرفتیم برای ارتقاء سرویس‌های اینترنت. ما در ترم گذشته غافل بودی و کسی هم به ما نقدی وارد نکرد و کم و کاستی‌های مان را به ما گوشزد نکردند، اما در ترم آینده ممکن است انواع و اقسام ایرادها را به ما وارد کنند. احتمال بگویند که شما چند ماه فرصت داشتید که ایرادات را رفع کنید اما چرا با این مسائل الان روبرو هستید. بخش دیگری از این مسائل مربوط به زیرساخت به دانشگاه مربوط نمی‌شود و به زیرساخت‌های کشوری در زمینه اینترنت، به ضریب نفوذ در مناطق مختلف کشور بر می‌گردد که باید مورد توجه باشد.

دومین عامل، بحث بودجه است. علی‌رغم قولی که سازمان برنامه و بودجه داشت و مشکلاتی که وجود دارد و ما هم درک می‌کنیم، اما عملاً ۱۰ درصد بودجه سال گذشته ما تخصیص داده نشد. و در سال جدید نیز در این مورد آینده‌چندان روشنی پیش رو نیست. این دو عامل بسیار مهم است که در زمینه غلبه بر ناطمینانی‌هایی که نام بردم بسیار حائز اهمیت هستند. بنابر این من برای عدم تسلط عامل انسانی در کنار بحث عوامل به ترتیب نمره سه و دو را می‌دهم و برای بحث فرهنگ و اخلاق در فضای مجازی عدد دو و سه را به لحاظ مهم بودن و مبهم بودن در نظر می‌گیرم.

دکتر مقصود فراستخواه

خیلی تشکر می‌کنم از آقای دکتر قیداری همانطور که از یک متخصص و ریاست دانشگاه انتظار داشتیم به مسائل پرداختند بسیار فنی و دقیق، من واقعاً سپاسگزارم.

دکتر محمد حسینی مقدم

عرض سلام و ادب دارم خدمت شما سروران گرامی و سپاسگزارم از اینکه این رویداد را برگزار کردید. یکی از مهم‌ترین نکاتی که من می‌خواستم خدمت شما عرض کنم، قبل از اینکه بخواهم به بحث عدم قطعیت‌هایی که شما مطرح کردید ورود پیدا کنم. گام اولی که ما در آینده پژوهی به عنوان آن چیزی که من به عنوان یک دانش آموز فهم کردم این است که ما بتوانیم واقعیت‌ها را در وجوه ملموس و غیرملموس خوب درک کنیم. و بر اساس فهمی که از واقعیت به دست می‌آوریم بتوانیم یک $mind\ map^{10}$ یا یک $mindset^{11}$ را رقم بزنیم و بعد مبتنی بر آن بتوانیم یکسری راهبردها، استراتژیها، سیاست‌ها و برنامه‌های اقدامی را طراحی کنیم. تصور بفرمایید که تماشای واقعیت‌های ما ناروا، ناصحیح یا نادرست باشد. ما کل فرایند را به خطا می‌رویم. من فکر می‌کنم چگونه می‌توانیم به دانشگاه کمک کنیم و از این بحران عبور کنیم. ما اگر خدمات دانشگاه را به مثابه فرآیند در نظر بگیریم، فرآیندی که در دانشگاه‌های ما که البته تجربه کمی هم نبود مثلاً بعضی از دانشگاه‌ها ممکن است حدود یک صد سال و بعضی‌ها کمتر یا بیشتر. این فرایندی که در کشور در عرصه آموزش و البته بیشتر از هر چیزی تمرکز روی آموزش است اگرچه پژوهش و حتی توسعه فناوری‌ها و نوآوری‌ها چالش‌های خاص خود را دارند ولی من اطلاعاتم راجع به آنها خیلی کم است. بیشتر می‌خواستم اجازه بگیرم راجع به آموزش

¹⁰ نقشه ذهنی

¹¹ طرز و شیوه فکر و اندیشه

عرض خود را مطرح کنیم. در این وضعیتی که ما تا به حال تجربه کردیم به نظر من سه عنصر گم شده‌اند. و ما دچار یک انفعال خیلی بدی شدیم. به هر حال برای دانشگاه چه کسی قرار است چاره‌اندیشی کند. مجلس، مجمع تشخیص مصلحت یا جاهای دیگر. ما اگر بخواهیم در یک فرایند لحاظ کنیم اینکه آیا آن خدمتی که دانشگاه در حال عرضه آن است اثر بخشی‌اش حفظ شده است. توانسته پاسخ مشتری‌اش را بدهد و اینجا مهمترین مشتری ما دانشجوی ماست. آیا او توانسته است آن خدمت آموزشی را دریافت کند. به هر حال ذینفعان مختلفی به ویژه استاد، بخش فنی که آقای دکتر قیداری هم به درستی و به زیبایی اشاره کردند هم خیلی از عناصر اینجا دخیل است.

موضوع دوم این است که آیا این خدمتی که عرضه شده کارآمد بوده؟ یعنی آیا توانسته با حداقل هزینه‌ها و مثلاً با افزایش کیفیت و سرعت که مثلاً در بحث‌های مربوط به اینترنت که مطرح می‌شود. و نکته بعدی بحث **Adaptability** یا انطباق پذیری آن است آیا در نوسان تغییراتی که دارد دانشگاه، فرایند آموزش و خدمت آموزش را احاطه می‌کند، آیا ما توانسته‌ایم همچنان اثربخشی و کارآمدی را حفظ کنیم یا خیر. الان از یک طرف مهمترین بحث که مطرح کردند این است که آیا اثربخشی وجود دارد یا خیر؟ دکتر قیداری فرمودند ما که این ترم را گذرانیم و شاید ترم بعد را بتوانیم به یک شکل و شمابلی مدیریت کنیم. بحث کارآمدی و انطباق پذیری چه می‌شود. اینها همان چیزهای مفقوده‌ای است که در واقع خدمات دانشگاه را به صورت عینی مشخص می‌کند. ملاحظه بفرمایید ما می‌توانیم چیزهای درست و آموزش‌هایی که درست هستند را در به صورت موثر انجام دهیم یعنی به همان اندازه که درون داد داریم برون داد هم به دست بیاوریم. ولی ببینید شما تحریم را در محور نشست که حالا آن را برداشته گذاشته بودید. در شرایطی که ما داریم مانند تحریم، بحران اقتصادی و عدم امید نسبت به آینده و غیره؛ چگونه می‌توانیم با حداقل درون دادها بیشترین برون داد را به دست بیاوریم. این همان چالشی است که در واقع ما با آن مواجه هستیم. ولی ما راجع به آن صحبت نمی‌کنیم. چون الان درون دادهای که به لحاظ مالی و انگیزی در فرایند آموزش اثرگذار هستند روز به روز در حال کم شدن است. استادانی که دغدغه معیشت دارند، دانشجویانی که دغدغه آینده دارند و خیلی از عناصر دیگر نشان دهنده این است که درون داد ما کم است و ما باید بتوانیم با یک کارآمدی خوب این فرایند را طی کنیم.

من می‌خواستم عرض خود را با این نکته خاتمه دهم که بر حسب تجربه شخصی من نیز است. یک بنیاد در ضلع سازمان توسعه سوئیس که یک سازمان بین‌المللی است و به کشورهای در حال توسعه کمک می‌کند. ما در این جلسات به دنبال این نیستیم که **pure science**¹² تولید کنیم. ممکن است بخشیش به آن منتهی شود ولی ما واقعاً به دنبال آن هستیم که بتوانیم سناریوهای ثانویه و جایگزین یا آینده‌نگری‌های را طراحی کنیم که ما را از وضعیت موجود به یک وضعیت مطلوب هدایت کند. من برای این که آن سه ضلع اثربخشی، کارآمدی و انطباق‌پذیری را بتوانیم تعریف عملیاتی کنیم از این مدل موسسه وابسته به سازمان توسعه سوئیس استفاده کردم که می‌گوید هفت گام را اگر ما بتوانیم به درستی برداریم می‌توانیم تئوری تغییر¹³ را تبیین، تعریف و مشخص کنیم. هدف ما از این تغییر چیست؟ مثلاً در این شرایط کرونا که ما را احاطه کرده به دنبال دستیابی به چه اهدافی هستیم؟ در گام دوم به این اشاره شده که برنامه‌ای که ما برای گذار از دانشگاه در دوره کرونا از وضعیت موجود به یک وضعیت مطلوب طراحی می‌کنیم چه اهدافی را باید برای ما رقم بزنند. و در گام سوم بافت¹⁴ تغییر و سیستم را دانشگاه اشاره کرده است. من خیلی ممنون هستم از این زیرساخت و بک بن¹⁵ مخابراتی ما که آیا پوشش می‌دهد آن دسته از دانشجویانی را که در سیستان و بلوچستان و مناطق محروم حضور دارند که به دلیل آشوب‌های اجتماعی کلا دسترسی به اینترنت را برایشان قطع کرده‌اند یا به اینترنت دسترسی ندارند. در آن ساعت دانشجو باید در کلاس مشارکت کند.

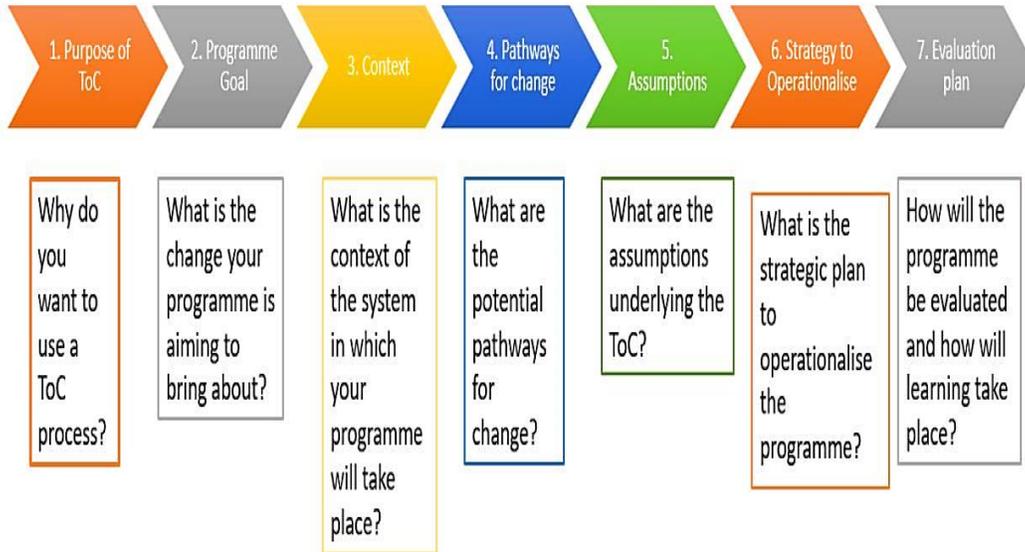
12 علوم محض

13 theory of change

14 context

15 backbone

Theory of Change

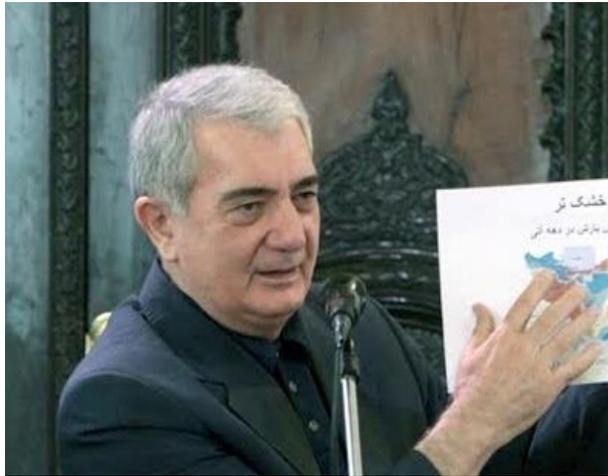
Source: Justine Boillat (2018), Swiss Department for Development and Cooperation (SDC)

اگر ما نتوانیم در برنامه‌ریزی‌هایمان این بافت‌ها و بسترها را لحاظ کنیم شاید دچار بحران شویم. شاید نیاز باشد آقای دکتر قیداری به لحاظ فنی سناریوهای جایگزین دیگری را در نظر بگیرند که اگر اینترنت قطع شود آن وقت چه خواهد شد. این که در واقع چه زمینه‌های بالقوه‌ای وجود دارد که دانشگاه باید آنها را لحاظ کند. در گام پنجم مفروضات^{۱۶} مطرح است. که بسیار بسیار کلیدی است. اگر ما با یک مفروضه داریم پیش می‌رویم که در واقع احساس می‌کنیم وضعیت به همین شکل کرونا است همان طور که شما مثال جنگ را آوردید و ما الان زمزمه‌های جنگ را داریم می‌شنویم و خیلی قبل‌تر از این هم خود من به عنوان عدم قطعیت جنگ‌های هسته‌ای را مطرح کردم که ممکن است در خاورمیانه رخ دهد و یک سر آن هم حتماً ما خواهیم بود. در وضعیت جنگ چگونه است یعنی ما کرونا و جنگ را داریم. در آن وضعیت چه بلایی بر سر خدمات آموزشی دانشگاه می‌آید. با توجه به این پنج گامی که طی کردیم ما اگر بخواهیم راهبردهای عملیاتی را در گام ششم ارائه کنیم، آن گاه باید به چارچوبی برسیم. و مهمترین بحث هم بحث نحوه ارزیابی آن است. آیا ما می‌توانیم چیزی را ارائه کنیم که قابل ارزیابی باشد یا فقط یک چیز اخلاقی را مطرح کردیم.

¹⁶ assumptions

دکتر رضا مکنون:

مجدد خدمت همه سلام عرض می‌کنم از جناب آقای دکتر فراست‌خواه برای موضوعی که مطرح شد تشکر می‌کنم. برای اینکه متمرکز شویم

روی همان بحث‌هایی که اشاره کردید. اول اینکه شما اشاره کردید ما آینده محتمل و اینها را باید مطرح کنیم. الان به نظر می‌آید ما یک مقداری هم در داخل و هم در مقدمات غیر از این بخش آخر که الان آقای دکتر مقدم می‌خواستند بگویند راجع به داووس^{۱۷}. به نظر می‌آید که یک اتفاق بزرگی در دنیا در حال رخ دادن است. تاثیر آن که با کرونا تشدید شده و در آینده ایران چه می‌شود. من این را بیشتر در تحولات جنگ آینده بین چین و آمریکا آماده کرده بودم. این بررسی تحولات چهار ماه اخیر مطبوعات است. بزرگترین اتفاقی که در یکصد سال اخیر در حال اتفاق افتادن است تغییر نظم جهانی است و این که آینده ما چه خواهد شد. این موضوع از بهترین دیدگاه‌هایی است که آقای ظریف در کتابش آورده‌اند و اکنون یک به یک در حال شکل گرفتن می‌باشند.

خلاصه آن این است که یک عده‌ای معتقد به نظم نیووستفالی^{۱۸} می‌گویند دیگر دوره دولت - ملت‌ها^{۱۹} تمام شد و دوره جدیدی شروع شده است یک عده‌ای مثل اتحادیه اروپا به پست‌وستفالی^{۲۰} باور دارند که خودش در شروف فروپاشی است. یک عده هم هنوز به همان نظم دولت - ملت‌ها باور دارند که البته دو تیپ هستند یکی از آنها آقای ترامپ است که می‌گوید اول آمریکا^{۲۱} و دوم اواما بود که نظام تک - چند قطبی را دنبال می‌کرد. این تفکرهای غربی است که گفته می‌شود. تقریباً تا الان در جنگ چین و آمریکا نشان می‌دهد که ابتدا جنگ تجاری شروع شد و الان جنگ تکنولوژیک است. یعنی تمام دعوا سر هواوی^{۲۲} است و نباید این انقلاب چهارم صنعتی که در داووس دو سال پیش مطرح شد و دارد اتفاق می‌افتد. ما (ایران) هم هواوی را انتخاب کردیم. هفته پیش هم در ایران دفترش دایر شد. این چه تاثیری در آینده آموزشی و پژوهشی ما خواهد داشت؟ پس بنابراین الان فاز دو دعوی آمریکا و چین به شدت وارد حوزه تکنولوژی شده است. یعنی آنها شبکه تیگ تاک^{۲۳} را در هند قطع کردند در آمریکا هم دارند قطع می‌کنند. از آن طرف گوگل^{۲۴} بزرگترین قرارداد را دارد می‌بندد و گفته ما جایگزین آموزش عالی در آمریکا خواهیم بود. رئیس سابق گوگل قرار داد بسته و گفته ما رقیب دانشگاه‌های هاروارد^{۲۵} و ام آی تی^{۲۶} خواهیم بود. یعنی تقریباً دیدگاه‌های اینها این است که در تحول آینده آموزش عمدتاً مجازی می‌شود.

¹⁷ Davos

¹⁸ New Westphalia

¹⁹ State-nation

²⁰ Past-Westphalia

²¹ First America

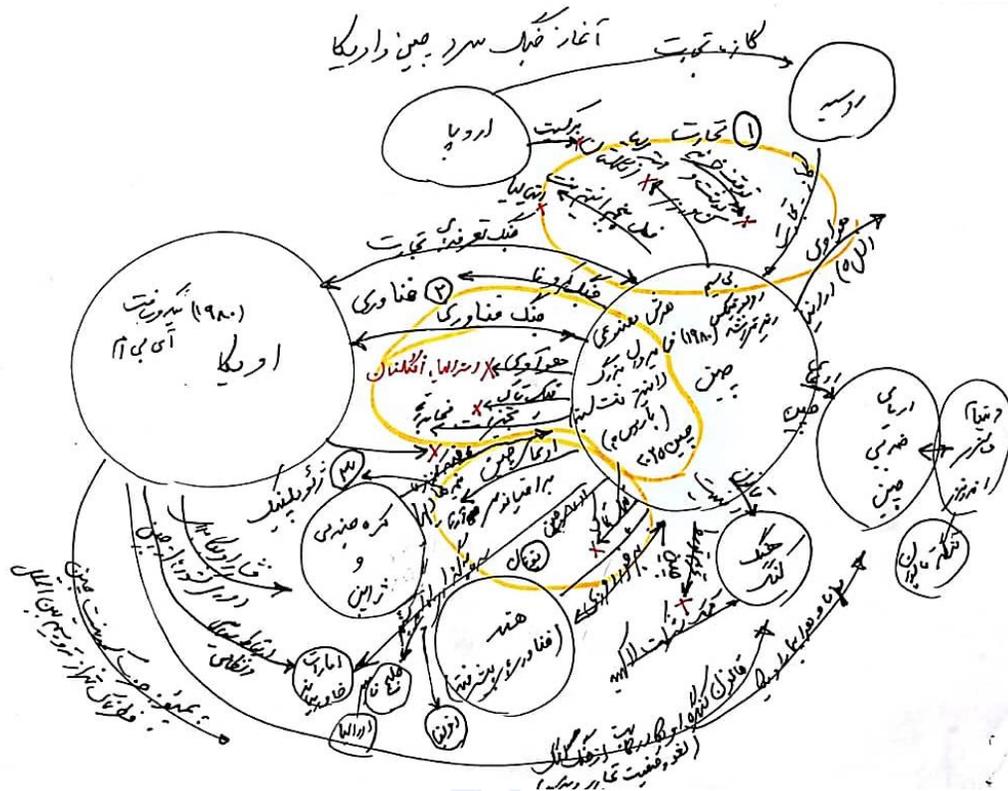
²² Huawei

²³ TigTak

²⁴ Google

²⁵ Harvard

²⁶ MIT

سومین اختلاف که در این دو هفته خیلی شدید شده جنگ ژئوپلیتیک است. که کاملاً پیداست آمریکا به هنگ کنگ، تایوان، دریای جنوب چین رفت و از طرف دیگر چین وارد خاورمیانه می شود. پس بنابراین این فاز سه است که می گویند بعید است به جنگ گرم بیانجامد ولی جنگ سرد خواهد بود. و تقریباً به نظر من روشن است که هر سه چهار تا اتفاق و با کمال تاسف سانحه هوایماها توطئه ای برای انداختن ما در هچل بوده است. پس بنابراین این بزرگترین تحولات جهان است. من این را به سه بخش تبدیل کردم که در نهایت به کرونا می رسد. اول تحولات فنی است که جهان به سمت آی تی^{۲۷}، آی او تی^{۲۸}، انقلاب چهارم صنعتی، پزشکی از راه دور، همه چیز در این در حال غالب شدن است. و ما نمی توانیم با این مبارزه کنیم و هنوز در دانشگاه های ما بحث این است که حضوری خیلی خوب است. که البته دوره حضوری ممکن است دیگر تمام شده باشد. دوم، عوامل مدیریتی است که عزیزان چند نکته از آن را اشاره فرمودند. که ما همین یک تکه را هم نمی توانیم اصلاح کنیم. آیا باید به همان سیستم آموزش چند سال قبل خود بازگردیم. خود اینها هم زیر سوال رفته بنابراین فرصتی که از آن پیش آمده باید برای جهش به آینده و برای تحولی که در دنیا در حال اتفاق افتادن است استفاده کرد تا ما در این جهش بازنده نباشیم. سوم، مسائل اجتماعی است. در مورد مسائل اجتماعی و تصمیم گیری را نشان می دهیم. کتاب سیاست شادکامی^{۲۹}، درک باک^{۳۰} رئیس سابق هاروارد، در این کتاب اشاره شده که ما در آمریکا این همه دانشگاه داشتیم، این همه تلاش کردیم و یک لیست از ناکامی ها را در آمریکا ارائه کردیم. از ازدواج از طلاق از اختلاف طبقاتی و اینکه مردم شاد نیستند. من از این به عنوان بعد اجتماعی یاد می کنم. البته عزیزان مسلط تری هم راجع به بعد اجتماعی وجود دارند. ما چه کردیم؟ آیا ما فقط به دنبال تربیت تکنسین هستیم که در خدمت سیستم سرمایه داری باشد که نود و نه درصد سود به جیب گوگل برود و یک درصد به جیب کارمندان برود. همین اتفاقی که در ایران افتاده که البته در ایران با وجود فساد بدتر هم شده است. چرا مردم، دانشگاه های ما و فارغ التحصیلان در شکل دهی جامعه نقشی ندارند؟ این چه جنجال بزرگی است که بر سر رئیس دیوان عدالت باید داشته باشیم. یک دفعه معلوم می شود که خیلی ها اصلاً مدارکشان

27 IT

28 IOT

29 The Politics of Happiness

30 Derek Bok

روشن نیست. آیا قرار است این گونه آدم تربیت کنیم. راجع به خود کرونا اپلیکیشن همین چالش‌ها، اولاً یک تحول بزرگ در حال اتفاق افتادن است ما نباید از این تحول بزرگ از آنهایی که به ناچار باید بپذیریم و باید وارد آن شویم بیخود وارد جنگ نشویم. دوم، در مورد کرونا هوشمندسازی، پزشکی از راه دور، مراعات از راه دور، دست دادن، اینها همه دارند کمک می‌کنند. اینها در کره جنوبی و حتی ویتنام کنترل مدیریت شده است.

بنابراین در قسمت یک، تکنولوژی‌ها و در قسمت دو، چیزهای اجتماعی لحاظ شوند. الان ما دعوی بین عزاداری و کرونا داریم. این یک دعوی مدیریتی است یک نفر شعار می‌دهد که در هر حالتی ما این کار را خواهیم کرد و یک نفر می‌گوید که ما باید این حرف‌ها را کنار بگذاریم. اما مدل میانی چیست؟ اینکه از راه دور می‌شود دعا کرد. آیا حتماً ما باید حضور داشته باشیم آیا برای زنجیر زدن حتماً باید روبروی هم قرار بگیریم. قسمت سوم آن هم همانطور که عرض کردم اجتماعی است. مردم ما در آینده باید به این سبک زندگی که وارد فروشگاه شوند و همه باید ماسک داشته باشند باید روی بیاورند. زمانی که در ژاپن آلودگی هوا داشتند تمام مردم ماسک می‌زدند و کم‌کم توانستند هوا را خوب کنند. ما نه می‌توانیم هوا را خوب کنیم و نه کار دیگری از دستمان بر می‌آید. این وسط نقش آموزش عالی چه خواهد شد؟ از نظر من باید تا حدودی نگاه بلندمدت‌تری داشته باشیم و زیرمجموعه آن این تحولات کرونا را قرار دهیم. تقریباً هم گفته اند ممکن است به سرانجام ایدز دچار شویم، یعنی ممکن است نتوانند واکسن کرونا را تهیه کنند و بیشترین روش پیشگیری آن همین روش‌های اجتماعی باشد. بنابراین بهتر است ما هم همین اپلیکیشن را بیاوریم و دانشگاه ما و آموزش ما که ممکن است عمدتاً در آینده مجازی شود؛ الان در دانشگاه ما کارهای تحقیقاتی معطل مانده و نمی‌دانند که کار تحقیقاتی را چگونه از راه دور به دانشجو بگویند. و اما بعد فناوری؛ بنابراین بخش نرم‌افزاری‌اش را خیلی راحت به صورت مجازی ارائه می‌کنند. در مورد اینکه برای تخلف‌ها چه باید کرد نیز باید راه آن را پیدا کرد. ما الان بانکداری را داریم با این گستردگی و این حجم عظیم پول که جابجا می‌شود. مثلاً شرکت سامان دومین بانک منطقه از نظر مبادلات مالی شده است. نه ویزا کارت و نه هیچ چیز بین‌المللی ندارد ولی مشاهده می‌فرمایید که مردم چطور از آن استقبال کرده‌اند. بنابراین از نظر من بهتر است دو لایه یا حتی سه لایه‌ای فکر کنیم. ما در دانشگاه خودمان برای دوره پساکرونا یک ترم آینده را گفتند که با این منابع مالی محدود و این مشکلات رفع شود و ترم آینده را هم دست به سر کنیم. دوم، برنامه دوساله که این تحولات خواهد بود اما تا حدودی علم‌مان و تحصیلات‌مان بیشتر می‌شود و یکی هم برنامه ده ساله که آن تحولات بزرگ دانشگاه‌های نسل سوم و این همکاری دانشگاه‌های بزرگ ما که چرا زودتر در دانشگاه اتحادیه درست نمی‌کنیم و الان دیگر در دنیای آینده نمی‌شود که دانشگاه‌ها همه جدا باشند و هر کس در اتاق خودش باشد. این سیستم دیگر از بین رفته و ما باید سیستم جدیدی را در پیش بگیریم.

دکتر احمد رضا روشن

درد بر دوستان بزرگوار. در این مورد اولین نکته این است که بین تاثیر کرونا بر دانشگاه و تاثیر دانشگاه بر کرونا تفکیک قائل شویم. تاثیر کرونا بر دانشگاه یعنی اینکه کرونا چه تاثیری روی آموزش‌ها، ارزیابی‌ها و کارکردهای دانشگاه خواهد گذاشت و بعد دیگر، یعنی تاثیر دانشگاه بر کرونا به مسئولیت اجتماعی دانشگاه بر می‌گردد که دکتر مکنون هم اشاره‌ای داشتند. در واقع دانشگاه علوم پزشکی یا فرض کنید تحقیقات دانشگاهی غیرپزشکی که با کرونا مرتبط است که ما بتوانیم این ویروس را بیشتر کنترل کنیم حائز اهمیت است. بنابراین هر دو بحث باید مورد توجه قرار گیرد. بیشتر بحثی که تا حالا شد روی تاثیر کرونا بر دانشگاه بود منتها به نظر من از تاثیر دانشگاه بر کرونا نیز نباید غافل شویم. نکته دیگر اینکه کرونا واقعا تمام دنیا را به هم ریخت؛ یعنی هیچ تردیدی نداریم که واقعا تمام کارهای ما تغییراتی داشت ولی آیا کرونا منجر به یک پارادایم شیفت³¹ در آموزش عالی و در دانشگاه می‌شود یا نه. در اینجا یک بحث پیش می‌آید یعنی این که خیلی‌ها معتقد هستند که کرونا کل دانشگاه‌ها و نظام سنتی را به هم می‌ریزد و ما با یک پارادایم شیفت مواجه هستیم ولی من معتقدم که این تاثیر کوتاه مدت است. ما می‌توانیم آینده را به سه قسمت تقسیم کنیم:

- آینده نزدیک؛

³¹ Paradigm Shift

- آینده میانه؛
- آینده دور.

از نظر من در آینده نزدیک کرونا خیلی تاثیرگذار است؛ یعنی در یکی دو سال آینده همه چیز را تحت تأثیر قرار خواهد داد، منتها این مراتب به دلیل نیاز ارتباطی رو در رو یعنی این که انسان‌ها نیاز دارند که در کنار هم باشند یا در جایی که هابرماس^{۳۲} می‌گوید من فکر می‌کنم پس از یک آینده نزدیک مثلاً در یک سال آینده دوباره به حالت قبل بر می‌گردیم. یعنی فرض کنید در آینده میانه و آینده دور دوباره دانشگاه‌ها و انسان‌ها این احساس را پیدا می‌کنند که می‌خواهند از هم دیگر چیزی را یاد بگیرند و می‌خواهند احساسات همدیگر را در کنار همدیگر کشف و درک کنند. من فکر می‌کنم این نیاز بشری هیچگاه فرو کاسته نمی‌شود و از بین نمی‌رود. به همین خاطر به نظر من تأثیرات کرونا بر آموزش عالی و ترویج آموزش مجازی کوتاه مدت است و ما پس از یک آینده نزدیک به روش‌های قبلی بر می‌گردیم.

در مورد عدم اطمینان که پرسش اصلی پنل بود چند عدم اطمینان را می‌شود نام برد. یکی کیفیت است. یعنی اینکه چگونه می‌شود نظامی که پردیس محور بوده، یعنی حضوری بوده و اکنون به یک حالت آی تی (IT) محور تبدیل شده است. تکلیف این کیفیت چه می‌شود؟ یعنی آموزش و انتقال درس و پذیرش دانشجو عدم اطمینانی است که باید به آن فکر کنیم.

ارزیابی، کیفیت ارزیابی آموزشی و اینها در واقع پرسش‌هایی است که هم اکنون برآمده و سر کشیده است که همگی ناشی از کرونا است. ارزیابی آموزشی، ارزیابی کیفیت، ارزیابی عملکرد دانشگاه و ما فرض کنیم که مثلاً در وزارت علوم زمانی که دانشگاه‌ها را تقسیم بندی می‌کردند تکلیف چیست؟ و ما چه معیارهایی را باید برای ارزیابی عملکرد دانشگاه‌ها داشته باشیم. به ویژه اینکه بحث بودجه هم به عملکرد تا حدودی مربوط است. یا در سطح جهان رتبه بندی‌هایی که تایمز^{۳۳} انجام داده است. البته شاید دکتر بازرگان زیاد موافق نباشند اما تکلیف اینها چیست؟ یا بحث اقتصادی قضیه باید واقعاً در دوران کرونا چقدر باشد آیا همان پول قبلی باید گرفته شود یا چقدر باید کم شود. این

است که به نظر من کاری که این پنل‌ها می‌تواند انجام دهد این است که طرح پرسش و طرح موضوع کند که زمینه‌ای شود برای محققین آینده که به اینها پاسخ دهند و هر محققى که در این پنل‌ها صحبت می‌کند برخی از مهم‌ترین پرسش‌ها را هم در کنار عدم اطمینان‌هایی که مطرح می‌شود ارائه کنند که ما بحث داغ‌تر و گرم‌تری داشته باشیم. فعلاً در این مرحله من بحث را می‌بندم انشالله در نوبت‌های بعدی در خدمت هستیم.

³² Habermas

³³ Times

دکتر محمدجواد صالحی

سلام و عرض ادب خدمت حضار محترم در جلسه. اساتید خیلی فرمایشات قشنگی داشتند و واقعاً استفاده کردم و همیشه از این جلسات یاد می‌گیرم. اگر اجازه بدهید سه نکته را به صورت تیتروار عرض کنم. یکی اینکه شرایط به وجود آمده یک خوبی داشت که آن هم این است که هم

اساتید و دانشجویان را محکوم کرد به اینکه از تکنولوژی‌های روز استفاده کنیم. خود من اولین جلسه‌ای که می‌خواستیم به صورت مجازی درس بدهم آنقدر برایم سخت بود که نگران بودم که مبدا دکمه‌ای را اشتباه بزنم. اما اکنون این شرایط خیلی بهتر و راحت تر شده است. به نظر من شاید این یک فرصت است که ما بتوانیم از تکنولوژی‌های روز و تکنولوژی‌های آموزشی استفاده کنیم. دومین مورد این است که بحث اقتصاد و دانشگاه‌ها هر دو محکوم می‌شوند به اینکه باید به همدیگر خدمت کنند. دانشگاه‌ها محکوم می‌شوند به اتصال به اقتصاد و صنعت و همینطور صنعت هم مجبور می‌شود که به سمت دانشگاه حرکت کند. چون شرایط شریطی بسیار خاص است. اقتصاد محکوم است به اینکه به

سمت اقتصاد دانش‌بنیان شدن حرکت کند. نکته سوم بحث تامین مالی دانشگاه است که در این شرایط به وجود آمده و بعد هم در آینده چقدر این شرایط طول خواهد کشید. البته بحث تحریم را ما جدا کنیم، من حقیقتاً نتوانستم آن را از ذهن خود جدا کنم. زیرا هر دو شرایط تحریم و کرونا با هم وجود داشتند. و اینکه در این شرایط دانشگاه‌ها در واقع باید چه فکری برای تامین مالی کنند. آیا به فرموده آقای دکتر روشن و دکتر مکنون در حق دانشجو اجحاف نخواهد شد که همان شهریه‌ها را بپردازد. از نظر من تمامی اینها نیازمند یک مدل‌سازی است که بتواند در این شرایط به ما بگوید که چگونه در تامین مالی دانشگاه‌ها قدم برداریم. همانطور که عرض کردم این سه نکته به یک نوعی بعضی از آنها تهدید، بعضی‌ها فرصت و بعضی هم تهدید و هم فرصت می‌باشد.

دکتر یزدان ابراهیمی

خدمت همکاران و اساتید بزرگوار سلام عرض می‌کنم. از نظر من بحث‌های خوبی صورت گرفت. در واقع آقای دکتر روشن فرمودند که بین کرونا و تحریم جدایی انداخته‌اند و گفتند که این دو می‌شود در یک بحث جداگانه صورت بگیرد. ولی واقعیت این است که این‌ها دو پدیده‌ای است که در واقع متأسفانه اثراتشان بر یکدیگر تقویت کننده است و هم کرونا باعث شده که ما در حوزه تحریم‌ها با مشکلات بیشتری مواجه شویم و هم اینکه به هر حال تحریم‌ها باعث شده که ما نتوانیم در مبارزه با کرونا آن قابلیت‌ها و ظرفیت‌های خود را نشان دهیم. در هر حال هر دوی این پدیده‌ها در اقتصاد یک ریسک سیستماتیک^{۳۴} هستند و در سطح کلان هستند و دانشگاه و نظام آموزش عالی به عنوان ساب‌سیستم^{۳۵} و زیر سیستم مجبور است که خود را با این شرایط وفق بدهد. بنابراین از نظر من این کار بر دانشگاه بسیار دشوار خواهد بود. چرا که همانطور که ما قبلاً در موسسه یک بحثی را داشتیم در مورد عدم

قطعیت در اقتصاد جهانی که می‌شود در جلسات آینده روی آن بحث کرد این است که من کرونا را در واقع کوتاه‌مدت‌تر از تحریم‌ها می‌دانم. و با توجه به سیاست‌هایی که در ایران و در سطح جهانی وجود دارد تحریم‌ها می‌تواند همچنان ادامه پیدا کند. بنابراین مطمئناً تحریم‌ها بسیار مهمتر از موضوع کرونا می‌باشد ولی این دو حتماً به هم مرتبط می‌باشند. اگر بخواهیم فعلاً در مورد کرونا صحبت کنیم، من فکر می‌کنم که الان کرونا علاوه بر آموزش که عمدتاً در مورد آموزش بحث می‌شود و مشکلاتی که در واقع به لحاظ فضایی که در حوزه آموزش به وجود آمده اتفاق افتاده و همکاران عنوان کردند؛ بحث این است که ما برای بهبود زیرساخت‌ها و استفاده از فضای آنلاین، لازم‌آش این است که زیرساخت‌های قوی‌تری

³⁴ Systematic Risk

³⁵ Subsystem

داشته باشیم و سرمایه‌گذاری کنیم در زیرساخت‌ها؛ چه در سطح کلان کشور و چه در سطح دانشگاه. اینجاست که متوجه می‌شویم که این بحث مستقیم به تحریم ارتباط دارد. یعنی ما برای بهبود این زیرساخت‌ها به دلیل اینکه به خارج وابسته هستیم و به دلیل اینکه این زیرساخت‌ها نیازمند منابع مالی زیادی می‌باشد، ما باید از منابع مالی سایر بخش‌ها یعنی آموزش و پژوهش در دانشگاه بکاهیم تا بتوانیم زیرساخت‌هایمان را افزایش دهیم یا بهبود ببخشیم. بنابراین اینها خیلی با هم مرتبط می‌شوند. متأسفانه ضروری که در اینجا بیشتر متوجه ما خواهد بود بحث پژوهش است که احتمالاً بیش از آموزش صدمه خواهد دید. من فکر می‌کنم که دانشگاه اکنون علاوه بر این که به صورت فورس ماژور^{۳۶} در حال کار کردن روی آموزش آنلاین هستند، باید روی پژوهش‌ها و چگونگی تامین مالی آنها هم در واقع سناریوهایی داشته باشند. چرا که ما می‌دانیم در نسل سوم و چهارم دانشگاه پژوهش و ارتباط صنعت و دانشگاه است که اهمیت دارد و می‌تواند آموزش را حمایت کند. بنابراین زمانی که ما در حال صحبت کردن درباره کرونا هستیم، بحث پژوهش و بحث دیگر در مورد بیکاری دانش‌آموختگان مطرح است. وقتی که کرونا باعث کاهش رشد اقتصادی و رکود اقتصادی می‌شود همانطور که می‌دانید در همه کشورهای جهان بیکاری افزایش پیدا کرده است. در ایران هم در واقع همینگونه است. خصوصاً در بیکاری دانش‌آموختگان هم بسیار موثر خواهد بود و نرخ آن را در واقع بیش از آنچه که در گذشته بوده افزایش خواهد داد که این خود در هر حال می‌تواند روی عملکرد، تصمیمات و سیاست‌های وزارت علوم تاثیرگذار باشد. واقعیت این است که تاثیر کرونا بسیار پیچیده‌تر از آن چیزی است که ما اکنون مشاهده می‌کنیم. بر روی همه ارکان دانشگاه‌ها از جمله دانشجو و عضو هیئت علمی تاثیر می‌گذارد. این دو پدیده در واقع همدیگر را تکمیل و تقویت می‌کنند. قدرت خرید و حقوق اعضای هیئت علمی به شدت کاهش پیدا کرده است، بودجه دانشگاه به شدت کاهش پیدا کرده و احتمالاً در سال‌های آینده به لحاظ اسمی درست است که بودجه افزایش پیدا می‌کند اما به لحاظ واقعی و اقتصادی هم حقوق اعضای هیات علمی هم هزینه‌های آموزشی و پژوهشی و بودجه دانشگاه به شدت کاهش پیدا خواهد کرد. دانشگاه‌ها برای تامین این هزینه‌ها باید به بخش‌های دیگر مراجعه کنند، یعنی تنوع منابع مالی را باید بیشتر مورد توجه قرار داد. به عنوان مثال یکی از کارهایی که ما چند روز پیش شنیدیم در دانشگاه علم و صنعت صورت گرفته مثلاً با ایران خودرو تفاهم‌نامه‌ای نوشته شده که در حوزه خودرو با هم همکاری کنند. شاید یکی از مزیت‌های کرونا و تحریم‌ها این باشد که می‌تواند ارتباط صنعت و دانشگاه را به عنوان ظرفیت جدید دانشگاه‌ها و صنایع به هم نزدیک‌تر کند و بتوانند از توانایی‌های همدیگر بیشتر استفاده کنند. دانشگاه‌ها هم در هر حال از این فرصت‌ها به دلیل کاهش وارداتی که در حوزه‌های مختلف اتفاق افتاده نیازمند این هستیم که در حوزه داخلی سازی سرمایه‌گذاری بیشتری کنیم. از نظر من دانشگاه‌ها باید از این فرصت‌ها استفاده کنند. در حوزه زیرساخت‌ها باید سرمایه‌گذاری‌های پژوهشی و عملیاتی بیشتری صورت بگیرد و اینها قبلاً باید انجام می‌شد، ولی در شرایط فعلی هم دشوارتر و هم نیازمند برنامه‌ریزی بیشتری است.

دکتر رضا منیعی

عرض سلام خدمت همکاران گرامی و اساتید ارجمند که در پنل حضور دارند. تا اینجا خیلی از بحث‌ها و صحبت‌ها استفاده کردیم. از موضوعی که آقای دکتر بازرگان مطرح کردند بحث استیودنت اینگیجمنت^{۳۷} که در واقع پروژه‌ای بود که دو سال پیش فاز اول آن را به اتمام رساندیم و فاز دومش را از سال گذشته شروع کردیم. راجع به این موضوع من احساس می‌کنم که ما یک مقدار به شناخت بیشتر از محیط دانشگاه نیاز داریم. از اینکه دانشجویان چه کار می‌کنند و تعاملات و ارتباطات‌شان چگونه است. زیرساخت‌ها چطور است. سبک‌های یادگیری‌شان چگونه است. لرنینگ

³⁶ force Major

³⁷ Student Engagement

اوت کام‌هایی^{۳۸} که منجر به پیامدهای یادگیری می‌شود چگونه است و به چه سمت و سویی می‌رود. شدت و ضعف هر کدام از اینها چگونه است. در واقع محیط دانشگاه چقدر یک محیط ساپورتیو^{۳۹} برای دانشجویان ایجاد کرده. چون موضوع استیودنت اینگیجمنت موضوعی است که یکی دو دهه است که در دانشگاه‌های بزرگ دنیا در کشورهای پیش‌تاز شروع شده و دنبال می‌شود و هر ساله این ارزیابی و پیمایش انجام می‌شود. و خیلی کمک کرده و راهگشا بوده است و نتایج این پیمایش به نظام برنامه‌ریزی دانشگاه‌ها گره خورده است. در خیلی از کشورهای دنیا از جمله آمریکا، انگلیس، ایرلند و کانادا این پیمایش‌ها در حال انجام شدن است. و کشور ما هم برای اولین بار دو سال پیش این کار را دنبال کردیم و نتایج جالبی دارد. احساس می‌کنم این کار می‌تواند شناخت ما را تکمیل کند و به ما

کمک کند که در فضای دانشگاه اوضاع چگونه است. تعاملات و ارتباطات اساتید و دانشجویان با همدیگر چطور است. در سال گذشته زمانی که ما می‌خواستیم این کار را برای دانشکده‌های فنی مهندسی یعنی گروه تحصیلی فنی و مهندسی آن را اجرا کنیم پرسشنامه‌ها مبتنی بر فضای حضوری و فیزیکی بود که تغییراتی در آن ایجاد کردیم که تا حدودی متناسب با شرایط کنونی باشد. مقایسه این دو بعد می‌تواند به ما کمک کند که چقدر فضای دانشگاه‌های الان ما به صورت غیرکرونایی و کرونایی چقدر تفاوت داشته است. موضوعی که آقای دکتر اشاره کردند راجع به بحث نااطمینانی‌ها، من می‌خواهم به یک موضوع اشاره کنم. آقای دکتر موضوعی را مطرح کردند تحت عنوان پایداری سیاسی؛ نگرانی من یک مقدار پایداری فناوری است. سرعت رشد فناوری‌ها که همه عزیزان بهتر از من می‌دانند بحث هوش مصنوعی، ای آی تی^{۴۰}، گجت‌های^{۴۱} پوشیدنی، خودروهای خودرو و فناوری به شدت در همه ارکان زندگی و کاری ما در حال توسعه است. ما به شدت وابسته به زیرساخت‌های فناوری و نرم افزارهای آی تی^{۴۲} هستیم. خوب یا بد بودن این‌ها بحث جداگانه‌ای است که نیاز به گفت‌وگوی جداگانه دارد. این در دنیا چه بخواهیم و چه نخواهیم به شدت در حال توسعه است. و ما هم به ناچار باید از اینها استفاده کنیم. برخی از دوستان هم در صحبت‌هایشان اشاره کردند که همین وجود کرونا و این تغییر و تحولاتی که آموزش حضوری در حال حرکت به سمت غیر حضوری و به سمت آموزش‌های آنلاین و الکترونیکی پیش می‌رود ما را وابسته به این زیرساخت‌ها کرده است. مثلاً ما الان نیازمند اسکای‌روم^{۴۳} و ادوبی کانکت^{۴۴} هستیم و از این زیرساخت‌ها که دانشگاه‌ها از آن استفاده می‌کنند. متأسفانه هیچکدام از اینها بومی نیستند. همه اینها وارداتی و مصرفی است. ما به یک چیزی که بسیار می‌خواهیم سوار آن شویم و آنها را توسعه دهیم ولی هیچ کدام بومی و درونی نیست تمام اینها وارداتی است. فقط کافیست که مثلاً لایسنس یکی از اینها قطع شود و مشکل ایجاد شود و تمام برنامه‌های ما دچار اختلال خواهد شد. می‌خواهم روی نااطمینانی‌هایی تاکید کنم که ما داریم بحث پایداری فناوری‌هایی است که ما داریم از آن استفاده می‌کنیم. موضوع امنیت مثلاً ما فایروال‌هایی^{۴۵} که داریم برای سیستم‌های اطلاعاتی که داریم استفاده می‌کنیم. این فایروال‌ها لایسنس‌هایش دوره‌ای است و ما نیازمند این هستیم که این لایسنس‌ها تمدید شود. اگر این شرایط و توضیح بسیار عالی که آقای دکتر مکنون اشاره کردند در مورد جنگ تجاری، جنگ اقتصادی و جنگی که بین آمریکا و چین در حال رخ دادن است و ما هر روز اثرات آن را به خوبی می‌بینیم که چقدر در زندگی ما تاثیر گذار است. افزایش قیمت طلا به این معنا نیست که این یک موضوع اقتصادی است بلکه ابعاد اجتماعی، فرهنگی و سیاسی بسیار گسترده‌ای دارد؛ همچنین این جنگ تجاری میان آمریکا و چین دارد بر روی ما و زندگی تک‌تک مان اثر

³⁸ Learning Outcomes

³⁹ Supportive

⁴⁰ Artificial Intelligence Technology

⁴¹ Gadget

⁴² Information Technology

⁴³ Sky room

⁴⁴ Adobe Connect

⁴⁵ Fire wall

می‌گذارد. بنابراین پایداری فناوری از نظر من نکته مهمی است که بر روی آینده آموزش عالی ما اثرگذار است که اگر بخواهد توسعه پیدا کند بر مبنای این آموزش‌های غیرحضورى چگونه و با چه روشی دنبال شوند که پایدار باشد و بحث امنیت که اشاره کردم و زیرساخت‌ها، لایسنس‌ها، نرم افزارها همه اینها یک زمانی ما دیدیم که کشور ما تلاش کرد مثلاً به جای شبکه‌های اجتماعى مثل تلگرام جایگزین‌هایی پیدا کند ولی ناموفق بود و نتوانست آنها را دنبال کند. در حوزه آموزش هم ممکن است این گونه باشد. نرم‌افزارهایی که ما در حوزه آموزش از آنها استفاده می‌کنیم هیچ کدام بومی نیست و می‌تواند مشکل ساز باشد.

نکته دوم من احساس می‌کنم که دانشگاه‌های ما با این سبک و سیاق و گسستی که دارد بین حوزه‌های علوم مختلف ممکن است برای حل مسائل پیش‌رویی که ما داریم خیلی کارآمد نباشند. الان بحث همگرایی علوم کانورجنسی ساینس^{۴۶} مطرح است و بحث میان رشته‌ای که وجود دارد یعنی حل مسائل و مشکلاتی که ما الان درگیر آن هستیم برعهده تک‌تک علوم نیست. یعنی الان مسئله کرونا را پزشکان نمی‌توانند حل کنند. و خودشان هم به این نتیجه رسیده‌اند که فاصله‌گذاری اجتماعى را متخصصین علوم انسانی باید کمک کنند. من تصور می‌کنم میان رشته‌ای و بحث کانورجنسینگ ساینس و همگرایی علوم هم رو به افزایش است و ما برای اینکه بتوانیم پاسخگوی مسائل و نیازها و مشکلاتی که الان وجود دارد باشیم یعنی دانشگاه‌ها بتوانند این موضوع را دنبال کنند باید موضوع میان رشته‌ای را دنبال کنند. من در فرهنگستان علوم پزشکی در جلساتی که در خدمت آقای دکتر بازرگان شرکت کردیم آنها هم زمره‌هایی دارند و آنها هم می‌خواهند پیوند بین علوم پزشکی و سایر علوم یعنی وزارت بهداشت، وزارت علوم هم ایجاد شود آنها هم احساس کردند که (البته این موضوع مال قبل از کرونا بود که البته بعد از کرونا این موضوع شدت گرفت) آنها هم نیازمند به این موضوع هستند که پیوند بین این علوم می‌تواند برای حل مسائل و مشکلات روز از جمله کرونا مفید و موثر باشد.

دکتر مقصود فراستخواه

رشته خوب و نخ تسبیحی در بحث‌ها بوجود آمده است. مثلاً بحثی را که جناب آقای دکتر بازرگان از فرصت‌های فراگیر شدن آموزش صحبت کردند، و مناطق زرد و قرمز را مطرح کردند و مسائل کلاس‌های آنلاین را مطرح فرمودند، همان را ملاحظه بفرمایید که آقای دکتر قیداری مطرح کردند که آموزش عالی الکترونیکی یک انتخاب نیست بلکه یک راه اجتناب‌ناپذیر است که اگر قبلاً یک آلت‌رناتیو بود الان یک راه بی‌بدیل است و ما نمی‌توانیم بدون آموزش الکترونیکی به آموزش عالی ادامه دهیم. آموزش عالی الکترونیکی الان یک مین استریم^{۴۷} یا جریان اصلی است یک چیز بدیل نیست همانطور که آقای دکتر روشن هم فرمودند بعداً هم که شرایط عوض شود به هر حال الان در این گذر ما چاره‌ای جز اینکه این را به عنوان یک جریان مهم از عملکرد دانشگاه‌مان در نظر بگیریم وجود ندارد. دکتر حسینی مقدم فرمودند که چگونه بدون همکاری دانشجو، کارمند و استاد می‌شود دانشگاه را اداره کرد. مثلاً فرمودند که اگر در جایی اینترنت قطع شود دانشگاه چه کار می‌تواند کند. پس ارتباطی بین بحث‌ها مشاهده می‌فرمایید که هم‌افزایی وجود دارد. آقای دکتر مکنون برای ما جنگ‌های مختلف دنیا و جهانی را یادآوری کردند یک بخشی از این قضیه جنگ تکنولوژیکی بود که دوباره ارتباط داشت با بحث‌های دیگر و ابعاد مختلف آن را برای ما گشودند و کمک کردند که تامل بیشتری کنیم و همینطور بحث‌های مختلفی مانند این که دانشگاه با این مسائل چه تاثیری می‌تواند روی جامعه بگذارد و فقط این طور نیست که دانشگاه تحت تاثیر جامعه باشد. انتظار می‌رود که یک نهاد مشروعیت‌ساز باشد و راهبر و مرجعیت علمی دارد. و اکنون با این مزیت می‌خواهد چه ارزش افزوده‌ای بر روی جامعه‌ای که این همه مشکلات دارد داشته باشد و چه تاثیری بگذارد. آقای دکتر ابراهیمی به ما کمک کردند که منابع آن چه می‌شود؟ و ارتباط و تاثیر و تاثر متقابل آن با دانشگاه را مطرح کردند. سناریوهای تنوع اعتباری دانشگاه را برای ما یادآوری فرمودند. آقای دکتر منبعی در کنار بحث‌های بسیار زیادی که مطرح فرمودند و مفید بود ل اجازه‌های فناوری را و پایداری فناوری را مطرح کردند.

⁴⁶ Convergence Science

⁴⁷ Main Stream

دکتر عباس بازرگان

تا قبل از کرونا ما با محیط فیزیکی⁴⁸ سر و کار داشتیم. که من نام آن را محیط کالبدی گذاشته‌ام. یعنی سر کلاس من دانشجو را می‌دیدم مدیر را می‌دیدم و غیره. اما حالا باید یک دفعه وارد فضای دیجیتال شویم. که این غیرممکن است. شما دیدید که آقای دکتر قیداری خیلی زیبا فرمودند که ما از ۲۰۰ تا کلاس به یکباره به عدد چند هزار کلاس روبرو شدیم یعنی ما عملاً چشمانمان را بستیم. اما ما نمی‌توانیم از محیط کالبدی یک دفعه وارد محیط دیجیتال شویم. پس ما در حقیقت باید فضای کالبدی-دیجیتال که من اسم آن را می‌گذارم (کاجیتال⁴⁹). پس اگر شما بگویید که چگونه می‌توانیم نااطمینانی را کم کنیم این است که شرایط فضای کاجیتال یعنی کالبدی-دیجیتال را بشناسیم و برای آن شرایط ببینیم چه می‌توانیم بکنیم. یکی از این کارهایی که باید انجام دهیم بسیج کردن گروه‌های آموزشی ارتباطات و علم ارتباطات در دانشگاه‌ها است. یعنی پنل شما اگر بتواند ببیند چند تا گروه ارتباطات در علوم ارتباطات در دانشگاه‌های کشور وجود دارد و اینها چه کار می‌توانند انجام دهند. پس به این دوران گذار از محیط فیزیکی به دیجیتال که همزمان عبور از فضای کاجیتال است را نسبتاً تسهیل کند. این نکته بعدی من بود. نکته دیگر در رابطه با بحثی که آقای دکتر مکنون برای جنبه اجتماعی دانشگاه‌ها مطرح کردند. الان در قرن بیست و یکم بحث مربوط به مهارت‌های نرم مطرح است که همان‌هایی است که فقط تخصص و تکنیک نیست. ما چه مهارت‌هایی را باید به دانشجو آموزش بدهیم. که من فکر می‌کنم این پنل می‌تواند روی آن فکر کند. در این زمینه نمی‌دانم چند تا از شما کتابی که توسط یکی از استادان دانشگاه فکر می‌کنم ام‌آی‌تی تحت عنوان آسیب‌ناپذیری از ربات که به وسیله (دکتر جبه‌دار) ترجمه شده و به وسیله انجمن آموزش مهندسی ایران و انتشارات دانشگاه تهران انتشار یافته است را مطالعه کرده‌اید. و من به شما توصیه می‌کنم که آن را بخوانید چون راجع به مهارت‌های نرم صحبت می‌کند. نکته بعدی من این است که درست است که پروژه‌های تحقیقاتی همانطور که دکتر اشاره کردند تحت تاثیر منابع مالی و علاوه بر آن مصیبت‌های ناشی از کرونا قرار گرفته ولی با این صحبت به اصطلاح هم افزایی دانشگاه‌ها می‌شود این را مدیریت کرد و از این وضعیت یک قدم به جلو رفت. آخرین کلام من فرمایش دکتر روشن بود که در ذهن من بوده، هست و خواهد بود. دکتر روشن عزیز رتبه‌بندی دانشگاه‌ها بالای عظیمی است اما دسته‌بندی دانشگاه‌ها به بهبود کمک می‌کند. صحبت من این است که آقای دکتر فرستخواه باید در این دوران کاجیتال حفظ کیفیت پیامدهای یادگیری را در یادگیری الکترونیکی جدی بگیرند.

دکتر محمد حسینی مقدم

چند تا نکته محرز شد یکی بحث زیرساخت اینترنت است که اشاره شد. مهمترین عدم قطعیت ما در نظام دانشگاهی‌مان در مواجهه با کرونا. من روی مفاهیم تاکید می‌کنم چون اینها بار معنایی دارد. شما در اولین اسلایدها فرمودید که آینده‌پژوهی مطالعه سیستماتیک است. یعنی به ما کمک می‌کند دستورالعمل می‌دهد الگوریتم می‌دهد مرحله به مرحله و گام به گام بتوانیم به جلو بیاییم تا بتوانیم ابعاد متفاوت موضوع را بشناسیم. کرونا یک عاملی است که منشاء زیست محیطی دارد. به هر حال در عواملی که شما اشاره فرمودید در حوزه Environment بیشتر معنا پیدا می‌کند که از طریق محیط زیست می‌تواند دانشگاه را تحت تاثیر قرار دهد. من مهمترین عدم قطعیت را نداشتن تصویر از آینده در نزد ذینفعان می‌دانم. رئیس دانشگاه ما تصویری از آینده ندارد. همچنین استاد ما هم تصویری از آینده ندارد. والدین دانشجویی هم که فرزندشان در خانه درس می‌خواند، آنها هم نمی‌دانند که در واقع چه تصویری را از آینده باید دنبال کنند. (فرد پولارک⁵⁰) نویسنده شهیر هلندی کتابی دارد که اهمیت تصویر آینده را به خوبی در آن کتاب تبیین می‌کند. که در واقع چه اتفاقی بر سر افراد، خانواده‌ها، دانشگاه‌ها، کشورهایی که تصویری از آینده ندارند خواهد افتاد. از نظر من این مهمترین عدم قطعیت است و ما در شروع آینده‌نگری می‌گوییم که در آن روش فیوچر تری‌انگل⁵¹ یا سه گانه آینده از ذینفعان

⁴⁸ Physical

⁴⁹ Physical-digital

⁵⁰ Fred Polark

⁵¹ Future triangle

می‌پرسیم که شما چه تصویری را از آینده دارید و بیگ فیکشن^{۵۲} شما چه است. که بر اساس آن انیلمنت فاکتورها^{۵۳} و بربرها^{۵۴} را بتوانیم یک شناخت کلی از آن به دست بیاوریم که چه چیزی به من کمک می‌کند که به آن تصویر برسیم و چه چیزی کمک نمی‌کند.

سرکار خانم معصومه قارون

در ادامه صحبت‌ها می‌خواستم روی عدم قطعیت‌ها تأکید کنم. بحث بازار کار و تغییراتی که دارد همانطور که منبعی که آقای دکتر حسینی مقدم ارائه فرمودند و من بلافاصله به آن مراجعه کردم در آن خیلی خوب آن را باز کرده و شاید یک جلسه در مورد این موضوع بهتر است تشکیل شود. در مورد عدم قطعیت‌ها من یک گزارشی را مطالعه می‌کردم که در آن خیلی جالب است که در طول پنج ماه یک نظرسنجی را از دانشگاه‌های مختلف انجام دادند در سطح هزار دانشگاه که در رنکینگ‌ها^{۵۵} بررسی می‌کنند. در آنجا این صحبت وجود دارد که ۵ ماه سوالاتی را در حدود ۵۰ دانشگاه داشتند را تکرار کردند و روند آن را مقایسه کردند. جالب است که در سوالاتی که در این گزارش وجود دارد روندها نشان می‌دهد که عدم قطعیت‌ها برای دانشگاه در حال افزایش است. یعنی در ماه مارس سوالی را که پرسیدند که شروع سال

تحصیلی در چه زمانی باید باشد، مشاهده شده که عدم قطعیت‌ها افزایش پیدا کرده یعنی دانشگاه‌ها حس می‌کنند که با یک شرایط به سمت تثبیت مواجه نیستند و مرتباً به سمت عدم قطعیت بیشتر جلو می‌روند. سوالات متعددی در آنجا مطرح شده که چون تأکید نهادی که دانشگاه‌ها را ارزیابی می‌کرد و بعد در بررسی خودش در ارزیابی آینده دانشگاه در محیط کرونایی روی آن صحبت می‌کرد، دانشگاه‌هایی بودند که بیشتر دانشجویهای بین‌المللی داشتند. بیشتر تأکیدشان بر درآمدها و وضعیت دانشجویهای بین‌المللی بود. بخشی از آن که می‌تواند برای ما مستند باشد و ما هم از آن استفاده کنیم، این بود که شما چگونه با این وضعیت مواجه پیدا کردید. اکثریت دانشگاه‌هایی که تحت بررسی بودند گفتند که ما آموزش‌هایمان را به سمت آموزش‌های آنلاین بردیم و تغییر دادیم. جالب است که از ماه ژوئن به سمت جولای این ۷۴ درصد به ۶۸ درصد رسیده و همینطور در مورد اینکه فکر می‌کنید که فعالیت‌هایتان را چقدر به تعویق بیندازید جالب است که اکثراً گفتند ممکن است آن را به تأخیر بیندازیم. در این مورد سوال آخر که مطرح شد این بود که درصد پیشنهادها و آفرهایی^{۵۶} که به تأخیر افتاد افزایش پیدا کرد ولی آنهایی که گفتند که تاریخ پذیرش و شروع کلاس‌ها ممکن است به تأخیر بیفتد یک مقدار نسبت به ماه قبل کاهش پیدا کرده بود. نتایجی را که من مشاهده می‌کردم در حقیقت یک نوع سردرگمی حرکت به سمت عدم قطعیت بیشتر را داریم می‌بینیم. مثلاً سوال مشخصی که از دانشگاه‌ها پرسیده شد؛ فکر می‌کنید ترم آینده در چه ماهی شروع شود؟ ۲۹ درصد گفتند ماه سپتامبر و ۲۲ درصد گفته بودند ماه ژانویه. باقی درصدها از آگوست امسال تا آگوست سال آینده توزیع شده بود. مشاهده می‌فرمایید که چقدر نااطمینانی در پاسخ‌ها وجود دارد. سوال دیگری که مطرح شد که این نااطمینانی‌ها را نشان می‌دهد، گفته شده که چقدر انتظار دارید در سال آینده تدریس با چه روشی باشد؟ به صورت آنلاین، به صورت ترکیبی آنلاین و چهره به چهره^{۵۷} یا بیشتر چهره به چهره و کمی آنلاین؟ ۳۵ درصد بیشتر آنلاین کمتر فیس تو فیس، ۳۲ درصد بینابین یعنی به صورت مساوی بین آنلاین و فیس تو فیس، ۲۴ درصد بیشتر فیس تو فیس کمتر آنلاین. اگر ما این رقم‌ها را با هم جمع کنیم اصلاً قطعیت تشخیص داده نمی‌شود. یعنی کاملاً شرایط عدم اطمینان در حال افزایش است. بنابراین تأکید من این است که در این سناریوهایی که شما دارید بررسی می‌کنید این عدم قطعیت‌ها به طور صددرصد اهمیتش بیشتر می‌شود و به سمت شدت می‌رود. در این شرایط تمام این عوامل برای دانشگاه‌های ایران و همه دانشگاه‌های دنیا بالاخص

⁵² Big Fiction

⁵³ Implement Factors

⁵⁴ Barriers

⁵⁵ Ranking

⁵⁶ Offer

⁵⁷ Face to Face

دانشگاه‌های ایران به عنوان یک شتاب‌دهنده عمل خوانده کرد. هم در تحقق روش‌های تدریس، هم توانمندسازی منابع انسانی، هم مدیریت هزینه‌ها و بعد از مجموع اینها دانشگاه باید شتاب زیادی داشته باشد و از بحران هویت خودش دفاع کند و توجیه عملکرد داشته باشد با این تاخیرها و با این منابعی که می‌گیرد و نمی‌تواند در مقابل عملکردی از خود نشان دهد؛ همه اینها مسائلی است که در آینده دانشگاه‌ها من فکر می‌کنم که خیلی پررنگ و مهم باشند.

دکتر مقصود فراستخواه: خیلی ممنون مثل همیشه بسیار بدیع و بسیار موثر بود. دیدیم که حتی در مقیاس بین‌المللی مشکلی وجود دارد و دانشگاه‌ها از تحولات عقب می‌مانند و باید تلاش کنند که خود را برسانند. دانشگاه‌هایی موفق خواهند شد که مزیت‌های رقابتی تازه‌ای برای خودشان از طریق سازگاری خلاق‌تر با این تحولات گسسته تکنولوژیک و محیطی، اقتصادی، اجتماعی ایجاد خواهند کرد.

دکتر احمد رضا روشن

ضمن خسته نباشید خدمت دوستان عزیز من یک نکته داشتم راجع به واژه نااطمینانی که شما فرمودید. از نظر من بهتر است عدم قطعیت به کار برده شود چون اخیراً من یک سری مطالعات داشتم راجع به واژه Uncertainty عدم قطعیت ترجمه بهتری است. چون این واژه عبارت است از نامشخص بودن پیامدها و نامشخص بودن میزان ریسک پیامدها. به نظر من بهتر است به جای Uncertainty واژه عدم قطعیت به کار برده شود چون برای نااطمینانی ما واژه Unrealability و به جای عدم اعتماد واژه Distrust به کار رفته است.

جناب دکتر رضا مکنون

خیلی ممنون آقای دکتر من فکر می‌کنم که همین چیزی که شما فرمودید سه نکته‌ای که وجود دارد یکی از عوامل پیش‌رو، دوم عدم قطعیت یا به بیانی نااطمینانی، سوم اینکه چه راهبرد و چارچوبی. بالاخره حتی اگر عدم اطمینان هم باشد و در دنیا چه خواهد شد، اما ما برای ماه مهر باید کاری کنیم. بنابراین سه پله برای این الگو اگر بشود در نهایت توصیه کرد مناسب خواهد بود. ما در مهندسی تا می‌گوییم عدم قطعیت در دبی رودخانه فوراً آن را به بازی تبدیل می‌کنند و می‌گویند قضیه حل شد. یعنی عدم قطعیت‌هایی که ناشی از یک طبیعتی است که ما فقط از روی آمار باید آن را بفهمیم. تا حدودی عدم قطعیت‌هایی است که تا مثلاً ۶ ماه پیش آقای ترامپ فکر می‌کرد چین را کله پا می‌کند و الان در آمریکا بحرانی پیش آمده که بر سر انتخابات دعوا دارند. بنابراین نمی‌دانم اینها را باید عدم قطعیت گذاشت یا کم شعوری یا چیز دیگری که بالاخره اینها را چگونه باید پیش‌بینی کرد. اینها می‌گویند که اگر یک مقدار جمهوری خواهان کنار بکشند قطعاً ترامپ انتخاب نمی‌شود. از طرفی می‌گویند تا تقلب هم پیش خواهد رفت. اسم این چه می‌شود، فاز دیگری است. برای ما آینده این است که آیا به ایران حمله خواهند کرد یا خیر. یعنی حوادث ما ممکن است تا حدودی فراتر از عدم قطعیت باشد. این سه پله یعنی عوامل پیش‌رو، عدم قطعیت‌ها و پیشنهاد مدلی راهبردی برای ورود به این فاز ناهمگون آینده. خود این آینده را با توجه به صحبت‌هایی که الان شد پنج سطح پیشنهاد می‌کنم. اول، این که بالاترین سطح تحول نظام جدید سیاسی اقتصادی در دنیا پیش می‌آید. بیشترین پیش‌بینی‌ها تقریباً با عدم اطمینان است که دوقطبی است. حتی (آقای کیسینجر^{۵۸}) هم اخیراً به ترامپ گفته خیلی برای سرنگونی چین جوش نزنند و به سراغ دو قطبی و آغاز جنگ سرد بروند. ما هم باید تکلیف‌مان در منطقه چطور خواهد شد که ما الان در منطقه می‌خواهیم نزدیک چین باشیم ولی نمی‌خواهیم از اروپا جدا شویم و ضمناً دنبال اوراسیا هم هستیم. تا بگوییم اوراسیا تجارت ما، حمل و نقل ما تحت تاثیر قرار خواهد گرفت و به دنبال آن دانشگاه‌های ما باید باشند. بنابراین تا حدودی بحث‌های کلیدی در سطح یک داریم که سیاسی اجتماعی است و این عدم قطعیت را ما در کجا ریسک کنیم. تمام تخم مرغ‌هایمان را در سبد چین بگذاریم یا نه بهانه بیاوریم که ما چین را نمی‌خواهیم. در تحلیل‌های بزرگ به ما گفته می‌شود که کشورها به دنبال سه قدرت هستند: قدرت نظامی، سیاسی و اقتصادی. الان ایران را تقریباً قبول دارند که از نظر سیاسی و نظامی نفوذش بد نیست. ولی اقتصادش خیلی خراب است. اگر چین یا هر کس دیگری اقتصاد ما را درست کند، چین الان پروژه‌هایش را به شورای ریاست جمهوری اعلام کرده و گفته نقش دانشگاه‌ها ممکن است در این زمینه دگرگون شود. در سطح دو، قطعاً آینده اقتصادی دنیا مبتنی بر فناوری خواهد بود. آی تی، آی او تی، آی او ای تی، و اینترنت همه چیز

⁵⁸ Kissinger

است^{۵۹}، و در داخل کشور خودمان دیجی کالا و خود همین تلفن همراه که شارژ آن ماهیانه در وزارت مخابرات، ایراد گرفته که ما دو میلیارد تومان می‌خواهیم جریمه‌اش کنیم اما گزارش دادند ۵۵۰ میلیارد تومان از این شیفت سود برده است. پس در کشور ما هم اتفاقات سطح دو در حال رخ دادن است. در سطح جهانی هم سنگاپور، آفریقای جنوبی و ایران این‌ها همه G۵ را انتخاب کردند و فقط انگلستان بیرون آمد. سطح سوم، وضعیت ما در این آینده چه خواهد شد. به نظر من این آینده را کوتاه مدت، میان مدت و بلندمدت بگوییم. چون ما باید در حوزه دانشگاه‌ها برای سال آینده اقدامی انجام بدهیم. الان می‌گویند باید کنکور حذف شود. گفته می‌شود سال بعد باید دو کنکور گذاشته شود. پس این همه دانشجو و این همه نسل جوان این دوره باید از دانشگاه محروم شوند و فقط به خاطر اینکه ما بلد نیستیم کنکور برگزار کنیم. بنابراین وضعیت آینده را باید طوری ایجاد کنیم که یک کوتاه مدت غالب نشود و در سال بعد سقوط کنیم. چهارم، جایگاه دانش آموزش عالی در این نظام آینده کجاست؟ ما نقش اجتماعی‌مان و توسعه‌ایمان و نقش علمی‌مان را نباید از دست بدهیم. ولی نقش سایتیشن^{۶۰} و مقاله ممکن است جواب ایران را ندهد. آموزش، پژوهش و فناوری. این سه مقوله باید وارد مدل ما شود. یعنی به صورت کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت. و به خاطر فقط آموزش، تحقیقات را پشت سر نگذاریم. چون سقوطمان دو سال بعد اتفاق خواهد افتاد. اگر می‌شود آموزش را به صورت مجازی کمک کرد، استقبال کنیم. و بالاخره پایین‌ترین سطح، یعنی پنجم، این است که برای این نقش دانشگاه و این جایگاه آموزش عالی چه پشتیبانی‌ای می‌خواهیم؟ به نظر من لغت خوبی که دکتر بازرگان فرمودند کاجیتال، یک تیپ مانند این. یعنی ما الان در یک دوره انتقال هستیم از این فازی که حضوری بوده که خیلی خودمان هم راضی بودیم اما اقتصاد مملکت را آموزش عالی نتوانست تکان بدهد. در چند حوزه از جمله موشک ما موفق شدیم ولی در حوزه اقتصاد کشور موفق نبوده است. الان اگر در این فاز اقتصاد ما به جایی نرسد کل کشور ممکن است نتواند به جایی برسد. الان رشته‌های جدیدی لازم است. در سیاست هم همینطور. در دانشگاه تهران موسسه مطالعات جهانی را تاسیس کردند. ما برای آینده مملکت دیپلماسی می‌خواهیم. چند دانشکده دیپلماسی داریم؟! یک سری تحولات بزرگ هم باید در زیرساخت‌های آموزش عالی ما، رشته‌ها، میان رشته‌ای‌ها تا حدودی بقا دادن به این دانشگاه‌ها و دانشجوها که باید آینده را بسازند ایجاد شود. تحولات بزرگی لازم خواهد بود که بعضی از آنها می‌تواند کوتاه مدت باشد، بعضی‌ها میان مدت و بعضی‌ها بلند مدت باشد.

نتیجه‌گیری دبیر علمی پنل، مقصود فراستخواه

پیشران‌های دانشگاه آینده

برای عبور خلاق از شرایط کرونایی

۱. حمایت از آماده شدن دانشجویان برای داشتن مهارت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات و انگیزه لازم جهت فعالیت تحصیلی با کیفیت
۲. دانش افزایی اعضای هیئت علمی برای تدریس و تحقیق با کیفیت از طریق توسعه سواد و مهارت‌های پیشرفته اطلاعاتی
۳. ارتقای زیرساخت‌های سخت افزاری و نرم افزاری دانشگاه به ویژه در مناطق محروم و درگیر با شیوع بیماری کووید ۱۹ (ارتقاء سرورها، سرعت و دسترسی و عدالت)
۴. زمینه سازی برای مشارکت فعال دانشجویان (با استفاده از یافته‌های تحقیقاتی جناب دکتر رضا منیعی)

⁵⁹ internet of everything

⁶⁰ Citation

۵. ارتقاء دانش و مهارت و سواد اطلاعاتی کارکنان دانشگاه برای فائق آمدن بر این شرایط و بهسازی نیروی انسانی در بخش اداری دانشگاه
۶. توسعه شرایط، فرهنگ و ابزارهای کافی برای پیشگیری از کارکردهای علمی مثل تقلب، دستبرد علمی و انتحال در فضای مجازی.
۷. تنوع بخشی به منابع مالی دانشگاه ضمن افزایش حمایت‌های عمومی از آن
۸. ایجاد زمینه‌های قانونی برای پاسخگویی اجتماعی دانشگاه یعنی رعایت اشتغال آکادمیک به ذینفعان ...
۹. مراقبت سیاستگذاری در کشور از فرسایش سرمایه‌های اجتماعی و امید و اعتماد در مشارکت
۱۰. مواجهه‌های عقلانی با شرایط بین الملل و دیپلماسی عقلانی و به هنگام و پرهیز از موجبات جنگ و تنش و تحریم
۱۱. حکمروایی خوب از طریق تأمین حقوق شهروندی و افزایش رضایت عمومی شهروندان به ویژه در مناطق محروم کشور و ارتقای همبستگی ملی
۱۲. هوشیاری سیاستی برای مواجهه هوشمندانه با تغییرات در نظم جهانی با تأکید بر مصالح عمومی و آینده ایران (داووس، آمریکا و چین، شرایط پساوستفالی یا نو وستفالی، قطب‌های جدید قدرت در جهان و غیره)
۱۳. سیاست‌های مناسب فناوری در ایران با توجه به دعوای آمریکا و چین بر سر تکنولوژی (هواووی و ...) و انقلاب چهارم صنعتی
۱۴. جنگ سرد آمریکا و چین و در این میان راهبردهای ملی ایران
۱۵. مراقبت سیاستی مؤثر از پس افتادگی آموزش عالی در شرایطی که پزشکی از راه دور و آی اوتی و آی او ای تی در میان است
۱۶. آیا دانشگاه‌های ما خواهند توانست برای مردم شادکامی پدید بیاورند؟ یا مردم در کنار افزایش مدارک تحصیلی هم چنان بایستی با ناکامی روبرو باشند
۱۷. سیاست‌های مؤثری برای رفع نابرابری‌ها و حمایت از گروه‌های آسیب‌پذیر
۱۸. تغییر در عادت‌واره‌ها و الگوهای رفتاری با توجه به احتمال طولانی مدت بودن ویروس کووید ۱۹ و آثار آن
۱۹. پیشبرد فرایند الکترونیکی شدن و مجازی شدن فعالیت‌های اداری، آموزشی و پژوهشی دانشگاه با حفظ و ارتقای کیفیت و اثربخشی
۲۰. حرکت به سمت دانشگاه‌های نسل سوم و هزاره
۲۱. تشکیل اتحادیه و کنسرسیومی های دانشگاهی برای قابلیت تحرک و جابجایی
۲۲. چارچوب‌های ملی مشترک در دروس، استانداردها، مدارک، صلاحیت‌ها و آشنا کردن آنها با همدیگر و با چارچوب‌های بین المللی
۲۳. پیوند مجازی شدن و بین المللی شدن (بین الملل مجازی)
۲۴. پاسخگویی مؤثر دانشگاه و کمکی که به حل مسائل علمی و تخصصی در مواجهه مردم با شیوع بیماری
۲۵. ارائه خدمات تخصصی دانشگاه به جامعه درگیر با شرایط کرونایی و تحریمی
۲۶. توسعه پردیس مجازی

۲۷. جمع میان استفاده از وسایط الکترونیکی در آموزش و تحقیق و انجام امور اداری با حفظ و بلکه ارتقای استانداردهای کیفیت
۲۸. استفاده دانشگاه از این شرایط تهدیدآمیز به عنوان فرصتی برای تغییر نگاه‌ها، روش‌ها، و شیوه‌های عمل و تغییر در ساختارها و ابزارها (برنامه درسی پایان‌نامه‌ها خدمات تخصصی و ...)
۲۹. گسترش آموزش‌های غیررسمی دانشگاه به جامعه
۳۰. گسترش روابط دانشگاه صنعت و دولت و بازار تولید و خدمات و کل جامعه
۳۱. تجدید نظر در سیاست‌های شهری دانشجویی
۳۲. کاستن از بسیاری هزینه‌های عادی قبلی برای اختصاص منابع بیشتر به زیرساخت‌های دانشگاه
۳۳. افزایش ابعاد پژوهشی دانشگاه (به جای الگوی دانشگاه آموزشی) برای پاسخگویی موثر به مسائل متعدد ناشی از این شرایط در جامعه در ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، روانی، زیست‌بومی و سیاسی و ...)
۳۴. تدابیر موثر برای اشتغال مناسب دانش‌آموختگان دانشگاه
۳۵. عقد قراردادهای تفاهم‌نامه‌های دانشگاه با دانشگاه‌ها و شرکت‌ها برای افزایش پاسخگویی اجتماعی و تنوع بخشی به منابع
۳۶. تبدیل دانشگاه به یک محیط حمایتگر دانشجو بر جهت (ارتقای سطح پیامدهای یادگیری، مشارکت، زندگی دانشجویی، ارتباطات و تعاملات دانشجو - استاد، دانشجو - دانشجو و استاد - استاد و ...)
۳۷. پایداری فناوری در کشور و در دانشگاه با توجه به نسل‌های جدید تغییرات آن مثل هوش مصنوعی و ... (در این زمینه مسائل زیرساخت‌ها و نرم‌افزارها به دلیل تحریم‌ها و احتمال اتمام برخی مجوزها و لایسنس‌های بین‌المللی یک عنصر جدی در امر پایداری است)
۳۸. تهدیدهای جدی از حیث احتمال مشکل اتمام اجازه بهره‌برداری از فایروال‌های که برای سیستم‌های فناوری اطلاعات استفاده می‌کنیم
۳۹. به سر بردن دانشگاه در کارزارهای بی‌امان بین‌المللی (جنگ تجاری و تکنولوژی و ...)
۴۰. تجربه عدم موفقیت در جایگزینی برای برخی شبکه‌ها مثل تلگرام عبرت‌آموزنده‌ای برای مخاطرات پیش روی دانشگاه و زیستن در شرایط عدم اطمینان است
۴۱. موفقیت دانشگاه‌ها در فعالیت‌های بین‌رشته‌ای و همگرایی علوم
۴۲. سازگاری خلاق و موثر دانشگاه در ساختار و فعالیت‌ها و کارکردها و روش‌ها و ابزارها با فضای کاجیتال (کالبدی - دیجیتال)
۴۳. سرمایه‌گذاری دانشگاه روی ارتقای مهارت‌های نرم و ارتباطی و اجتماعی دانشجو، استاد، کارکنان و مدیران
۴۴. سیاستگذاری دانشگاه برای استفاده از فناوری‌های نو ظهور زمان مصونیت از آسیب‌هایی مثل آسیب پذیری از ربات
۴۵. تدابیر لازم برای نحوه ارزیابی و استقرار استانداردها و ارتقای کیفیت در آموزش و پژوهش و خدمات الکترونیکی
۴۶. نیاز ز به داشتن تصویر مشترک از آینده دانشگاه در میان ذینفعان درونی و بیرونی آن

۴۷. تعیین کننده است که رهبران و دانشگاه ایرانی با مشارکت همه دانشگاهیان و ذینفعان رویه‌ای برای آینده بسط بدهند و بتوانند با واقع‌بینی در محدودیت‌ها، خلاقیت هوشمندانه خود را جهت کشف امکانات و فرصت‌های تازه ارتقا ببخشند
۴۸. عدم قطعیت‌ها نیز خود مشمول عدم قطعیت می‌شوند، تحقیقی در قلمرو ۵۰ دانشگاه دنیا نشان می‌دهد که ماه به ماه یا دوره به دوره آنها خود را با عدم قطعیت‌های دیگری مواجه می‌بینند و مسئله یادگیری کنترل مداوم در شرایط نااطمینانی بزرگ.
۴۹. سرعت عمل و مواجهه در زمان واقعی با مسائل برای دانشگاه‌ها امری حیاتی در شرایط کنونی است
۵۰. کشف مزیت‌های رقابتی دانشگاه‌ها در شرایط متحول و پیشرو: الف، دنیای دو یا چند قطبی با جنگ سرد تازه (اگر جنگ گرم در نگردد) ب، دنیای اینترنت همه چیز
۵۱. کشف قواعد مرحله‌مند و حرکت به سمت آینده کوتاه مدت (دو سال آتی) میان مدت، و بلند مدت
۵۲. تغییر در الگوهای سنتی تولید مقاله و استناد به جای آن به نقش‌های موثرتر علمی دانشگاه و دانشگاهیان
۵۳. اندیشیدن به الگوی مناسبی از اداره کشور و سیاستگذاری کلان که مثلاً فقط موشک نباشد بلکه کل توسعه علمی و اقتصادی و مبتنی بر دانش در مد نظر باشد
۵۴. ورود دانشگاه به رشته‌ها، تحقیقات، دوره‌ها، و برنامه‌هایی که برای کشور راهبردی است مثل دیپلماسی بین‌المللی

عبور دانشگاه‌ها از شرایط کرونایی: کوشش برای نزدیک شدن به تصویری مشترک میان ذی نفعان

مدل زیر نظر تحلیلی استنباطی دبیر علمی میز است و نیاز به بحث بیشتر در پنل‌های بعدی و توسط ناقدان محترم دارد

بلند مدت	میان مدت	کوتاه مدت
<ul style="list-style-type: none"> ▪ افق‌گشایی‌های اساسی دانشگاه به جامعه برای تاب‌آوری در فجایع و بحرانها ▪ دانشگاه و پایداری فناوری ▪ استقرار پارادایم میان‌رشته‌ای و همگرایی علوم ▪ سرمایه‌های اجتماعی دانشگاه ▪ کمک دانشگاه به پایداری سیاسی و پرهیز از جنگ ▪ کمک دانشگاه به دیپلماسی علمی و عمومی کشور؛ رویکرد بین‌المللی برای زیستن عقلانی و اخلاقی در دنیای چندقطبی و جنگ تجاری؛ تکنولوژی، سیاسی ▪ شرط اداره خوب کشور، آموزش عالی و دانشگاه ▪ تغییر عادتواره‌ها و الگوهای رفتاری ▪ چارچوب‌های مشترک برای افزایش قابلیت و جابجایی و تبادل (در تحصیلات و ...) ▪ استقرار استانداردهای «واقعیت مجازی» 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ توسعه زیرساخت‌های سخت و نرم (سرعت و سطح دسترسی و کیفیت و عدالت) ▪ محیط حمایتگر بودن دانشگاه برای مشارکت دانشجو (SE) ▪ همکاری چهارجانبه دانشگاه، بازار و صنعت، جامعه و دولت ▪ کنسرسیوم‌های دانشگاهی ▪ تنوع منابع مالی دانشگاه ▪ آمادگی دانشگاه برای دنیای همه چیز با اینترنت ▪ توسعه زیرساخت‌ها و ابزارهای پاسخگویی اجتماعی دانشگاه ▪ تحول پارادایمی و حرکت به سمت دانشگاه هزاره، پردیس مجازی و بین‌المللی شدن مجازی ▪ ارزیابی کیفیت فعالیت‌های مجازی (استانداردهای جدید) ▪ ارتقای ظرفیت‌های مشارکت ذینفعان درونی و بیرونی در اداره دانشگاه‌ها 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ارتقاء سواد اطلاعاتی دانشجویان اساتید و کارکنان ▪ توسعه فضای کاجیتال ▪ پیشگیری از کژکارکردی فعالیت‌های مجازی (تقلب، افت کیفیت) ▪ حمایت از دانشجویان به ویژه قشرهای آسیب‌پذیر (شهریه و ...) ▪ پاسخگویی آموزشی، پژوهشی، علمی و خدمات تخصصی دانشگاه به مسائل جاری جامعه ▪ استفاده از فرصت‌های مجازی برای همکاری‌های علمی بین‌المللی ▪ آموزش‌های غیررسمی به جامعه ▪ تسهیل‌گری خدمات ▪ چابکی سازمانی و مدیریتی دانشگاه و مواجهه در زمان واقعی و اقدام سریع

گزارش پنل‌های میز آینده پژوهی در سایت موسسه PDFهای فایل

فهرست پنل‌ها برگزار شده میز آینده پژوهی آموزش عالی که از سایت میز با نشانی زیر به طور کامل قابل دریافت است.

https://irphe.ac.ir/index.php?sid=34&slc_lang=fa&slct_pg_id=695

محققان و منتقدان و متفکران لطفا با ملاحظات و نقدهای خود به بهبود عملکرد این میز و مباحث آن یاری کنند

لینک:

https://irphe.ac.ir/index.php?sid=34&slc_lang=fa&slct_pg_id=695

- پنل افتتاحیه میز آینده پژوهی آموزش عالی ایران - مرداد ۱۳۹۳
- پنل دوم: ویژه برنامه ششم توسعه - شهریور ۱۳۹۳
- پنل سوم: سناریو نویسی و تنظیم راهبردها - مهرماه ۱۳۹۳
- پنل چهارم: آینده بین المللی شدن آموزش عالی در جهان - آبان ۱۳۹۳
- پنل پنجم: جهان متحول، دانشگاه ایرانی و آینده یاددهی - یادگیری - آذر ۱۳۹۳
- پنل ششم: آینده منابع مالی آموزش عالی - بهمن ۱۳۹۳
- پنل هفتم: آینده گسترش آموزش عالی در ایران - بهمن ۱۳۹۳
- پنل هشتم: آینده ارزشیابی کیفیت آموزش عالی در ایران - خرداد ۱۳۹۴
- پنل نهم: جذب دانشجو در آموزش عالی غیرانتفاعی - آبان ۱۳۹۴
- پنل یازدهم: تأملی درباره شاخص‌های کمی و کیفی روند علم در ایران؛ برای درکی بهتر از آینده آن بهمن ۱۳۹۴
- پنل دوازدهم: ضرورت تمرکززدایی و آینده حکمروایی خوب در آموزش عالی با تأکید بر ظرفیت‌های خودتنظیمی مناطق در کشور و آمایش منطقه‌ای سرزمین - خرداد ۱۳۹۵
- پنل سیزدهم: شبکه منطقه‌ای دانشگاه‌ها در کشور، ضرورت تفویض اختیار ساختاری به مناطق دانشگاهی و ارتقای سطح خود تنظیمی مناطق و استقلال دانشگاهی - تیر ماه ۱۳۹۵
- پنل چهاردهم: آینده برنامه ملی ایران برای یادگیری مداوم - آذر ۱۳۹۵
- پنل پانزدهم: آینده اندیشی سیاست‌های بومی‌گزینی در پذیرش دانشجو و پیامدهای آن - اسفند ۱۳۹۵
- پنل شانزدهم: آینده دانشگاه‌ها و موسسات پژوهشی ایران در رقابت‌های جهانی چه می‌شود - بهار ۱۳۹۶
- پنل هفدهم: محافظت از آینده علوم محض، پایه، بنیادی و الزامات سیاست‌گذاری آن - تابستان ۱۳۹۶

- پنل هیجدهم: آینده کلاس درس دانشگاهی ما - پاییز ۱۳۹۶
- پنل نوزدهم: بررسی وضع موجود و مطلوب و آینده‌اندیشی درباره وضعیت دوره‌های دکتری آموزش عالی - پاییز ۱۳۹۶
- پنل بیستم: آینده علوم و آموزش‌های ریاضی در ایران - پاییز ۱۳۹۶
- پنل بیست و یکم: نقش ملی دانشگاهها در شرایط پیش روی کشور (دانشگاه بودن در بحبوحه چالشها) - تیر ۹۷
- پنل بیست و دوم: آینده موسسات پژوهشی کشور با تاکید بر ارزیابی آنها؛ مفاهیم، روش‌ها و تجارب جهانی - مهر ۹۷
- پنل بیست و سوم: آینده تاثیر اجتماعی دانشگاه در ایران - آذر ۹۷
- پنل بیست و چهارم: آینده آموزش عالی فنی و حرفه‌ای با توجه به تحولات نوپدید در ایران و جهان - اردیبهشت ۹۸
- پنل بیست و پنجم: فضای مجازی و آینده آموزش عالی - شهریور ۹۸
- پنل بیست و ششم: مدیریت دانش و مستندسازی تجربه‌ها در دانشگاه آینده - مهرماه ۹۸
- پنل بیست و هفتم: آینده منابع مالی دانشگاه با تاکید بر ضرورت تنوع بخشی به منابع: مرور تجربه های دانشگاه کاشان - آذر ۹۸
- پنل بیست و هشتم: بررسی سناریوهای عبور دانشگاه ایرانی از شرایط کرونایی - تحریمی - مردادماه ۱۳۹۹